

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет економічних наук
Кафедра економічної теорії

Магістерська робота
освітній ступінь – магістр

на тему: **«ЕКОНОМІЧНЕ ВІДНОВЛЕННЯ
ПІСЛЯВОЄННОЇ УКРАЇНИ»**

Виконала: студентка 2-го року навчання,
напряму підготовки
0501 - Економіка
Шевченко Олександра Володимирівна

Керівник Біла І.С.,
кандидат економічних наук, доцент
Рецензент _____

Магістерська робота захищена
з оцінкою _____
Секретар ЕК _____

«____» _____ 20____ р.

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ ПІСЛЯ ВІЙНИ	7
1.1.Сутність економічного відновлення.....	7
1.2.Необхідність та заходи повоєнного економічного відновлення .	12
1.3.Джерела відновлення економіки.....	17
ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ	23
РОЗДІЛ 2. СВІТОВИЙ ДОСВІД ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ	
ПІСЛЯ ВІЙНИ	25
2.1. Відновлення економіки Ізраїля	25
2.2. Відновлення економіки Японії	30
2.3. Відновлення економіки Південної Кореї	35
2.4. Відновлення економіки Боснії та Герцоговини.....	44
2.5. Відновлення економіки Німеччини.....	50
ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ	60
РОЗДІЛ 3. РЕАЛІЗАЦІЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ	
ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	61
3.1. Вплив війни на українську економіку	61
3.2. Плани повоєнного відновлення України.....	65
3.2.Застосування релевантних заходів з досвіду інших країн	72
ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ	78
ВИСНОВОК	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	81

ВСТУП

Актуальність теми: Людство увесь період свого існування постійно зіштовхувалось з війнами та їхніми наслідками. Військові конфлікти – не вічні, але наслідки відчують декілька поколінь у майбутньому. 24 лютого 2022 року розпочалось повномасштабне російське вторгнення на територію України, яке триває й нині. Кожен день українські військові чинять шалений опір російській навалі та захищають кожен клаптик української землі. Чимало збитків завдаються усім сферам людського життя. На різноманітних міжнародних конференціях та форумах стверджується, що ще ніколи не було завдано стільки шкоди країні внаслідок військової агресії іншої країни. Україна отримує як військову, гуманітарну та фінансову допомоги від міжнародної спільноти.

Війна в Україні рано чи пізно закінчиться, і країна постане перед чималими викликами у відбудові та реконструкції. Наразі висувуються різні пропозиції яким чином має відбуватись повоєнне економічне відновлення України. Війна ще не закінчена, але саме зараз треба думати яким чином можна ефективно відбудувати країну та закласти основи для економічного зростання у майбутньому. Час буде безцінним після закінчення війни, тому вкрай важливим є розуміння якою країною має постати Україна та які кроки необхідно зробити, щоб так сталося у реальності і в якомогакоротші терміни. Таким чином актуальність роботи викликана потребами теперішніх українських реалій у систематизації світового

досвіду у повоєнному відновленні та визначенні потенційних пріоритетів у відбудові України.

Об'єктом дослідження є економічне післявоєнне відновлення України.

Предмет дослідження – теоретичні та практичні аспекти економічного післявоєнного відновлення України.

Мета роботи – дослідити теоретичні основи економічного післявоєнного відновлення, а саме: сутність, необхідність та заходи, репараційну політику та джерела; проаналізувати особливості економічного повоєнного відновлення інших країн; виявити тенденції та вплив війни на Україну та розглянути запропонований варіант відновлення урядом України; на основі проаналізованого досвіду інших країн запропонувати заходи, які Україна може використати у повоєнному економічному відновленні.

Завданнями дослідження є:

- визначення поняття економічного повоєнного відновлення;
- аналіз необхідності та заходів економічного повоєнного відновлення;
- узагальнення можливих джерел економічного повоєнного відновлення;
- ознайомлення з досвідом повоєнного економічного відновлення Ізраїля;
- ознайомлення з досвідом повоєнного економічного відновлення Японії;
- ознайомлення з досвідом повоєнного економічного відновлення Південної Кореї;

- ознайомлення з досвідом повоєнного економічного відновлення Боснії і Герцоговини;
- ознайомлення з досвідом повоєнного економічного відновлення Німеччини;
- аналіз довоєнного стану економіки України та впливу війни на вітчизняну економіку;
- визначення українських планів повоєнного відновлення;
- рекомендації щодо реалізації релевантних заходів інших країн до українських реалій.

Для досягнення поставленої мети дослідження застосовувалися наступні **методи**: діалектичний - при розкритті сутності, необхідності та заходів, джерел та особливостей економічного повоєнного відновлення у Південній Кореї, Японії, Боснії та Герцоговині, Ізраїля та Німеччини; аналіз - при з'ясуванні як основних драйверів повоєнного відновлення так і помилок у повоєнному відновленні Південної Кореї, Японії, Боснії та Герцоговини, Ізраїля та Німеччини; системний аналіз - при розгляді світового повоєнного відновлення з можливою імплементацією певних заходів до українських реалій; статистичний метод: при аналізі наслідків війни та післявоєнних показників Південної Кореї, Японії, Боснії та Герцоговини, Ізраїля та Німеччини; графічний - для надання наочності й схематичності даного матеріалу.

Наукова новизна роботи полягає у систематизації як теоретичних так і практичних аспектів повоєнного економічного відновлення.

Структура роботи: Відповідно до поставленої мети, завдань та гіпотези дослідження робота складається зі вступу, трьох

розділів, поділених на підрозділи, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 88 сторінок, список використаних джерел із 45 найменувань, 3 таблиці, 8 графіків та 1 гістограму.

РОЗДІЛ 1. ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ ПІСЛЯ ВІЙНИ

1.1. Сутність економічного відновлення

Під час війни економіка занепадає та показники, які свідчать про добробут населення стрімко знижуються. Та рано чи пізно будь-яка війна закінчується і економіку треба переналаштовувати до новий реалій.

Економічне відновлення - повернення до того рівня зростання та зайнятості, яке було до війни та в ідеальному варіанті це має бути повернення до найвищого рівня ВВП. Але, якщо до війни ВВП було дуже низьким або негативним, то країні немає сенсу повертатися до колишніх заходів зростання ВВП. І краще розцінювати економічне відновлення як досягнення соціально-економічного добробуту, при якому загальна економічна стратегія буде розрахована на створення робочих місць, відбудові виробничої та соціальної інфраструктури, житлового комплексу та логістичних шляхів, створення прозорої системи для ведення фінансової та банківської діяльності, відкриття ринків, запровадження правових та регуляторних реформ та основ для залучення інвестицій. [4, с. 27]

Міжнародна спільнота оперує декількома поняттями відновлення. Світовий банк трактує дане поняття як «відновлення соціально-економічної структури суспільства» та «відтворення сприятливих умов для функціонування

суспільства мирного часу, яке включає управління та права як основних компонентів». У свою чергу програма розвитку ООН наголошує, що відновлення як процес повернення від нестабільності та конфлікту до «нормальної» траєкторії розвитку, де країна «знову набула спроможності створювати та реалізовувати економічну політику значною мірою як частину самопідтримуваного процесу економічного управління». Таким чином економічне відновлення вимагає встановлення базової безпеки, відновлення верховенства права, узгодженої макроекономічної структури та ефективної системи нагляду та звітності. Там, де постраждала країна від збройної агресії іншої країни змогла відновити основи для мобілізації внутрішніх доходів і для відновлення пошкодженої інфраструктури та людського капіталу, можна стверджувати, що вона перебуває на шляху до сталого відновлення. [4, с. 27]

Отже, успішне економічне відновлення не може бути просто поверненням до довоєнного рівня доходів і темпів зростання. Швидше, воно має включати темпи зростання, які дозволяють структурним чином модернізувати економіку. Це означає, що зростання має підтримуватися на значно вищих за минулі темпи і має супроводжуватися створенням значної кількості робочих місць і діями, спрямованими на зменшення нерівності. Такі терміни, як «відновлення», «реконструкція» та «перебудова» можуть означати повернення до статус-кво до конфлікту. Однак, як правило, патології розвитку, такі як нерівність, бідність, корупція, відчуження, інституційний занепад, погана розробка політики та економічна безгосподарність спочатку сприятимуть збройним конфліктам, а під час конфлікту ще більше загострюватимуться. Відповідно,

відновлення після війни часто не стосується відновлення довоєнних економічних чи інституційних механізмів, насамперед йдеться про створення нової політичної економії. Йдеться не про те, щоб просто відбудовувати, а про те, щоб відбудовувати інакше та на краще. Таким чином, економічне відновлення є трансформаційним, яке має містити комплекс далекосяжних економічних, інституційних, правових і політичних реформ, які дозволять країнам, які постраждали від війни, відновити основи для самодостатнього розвитку. [4, с. 28]

Виникає закономірне питання, то коли має початися відновлення економіки? Можливими орієнтирами може бути укладання мирної угоди або однозначна військова перемога. Однак ці події не завжди свідчать про ефективне припинення військових дій, часто тому, що існує багато ворогуючих угруповань. Іншим орієнтиром може бути зниження кількості смертей у боях нижче певного рівня, але така чисельність не обов'язково означає початок сталого переходу до миру. Один підхід визначає постконфліктний перехідний період у чітко перехідних і тимчасових термінах: «ситуація, коли війна... вщухла до такої міри, до якої... міжнародна допомога є одночасно можливою та довготривалою». Однак ця точка зору не завжди враховує зовнішні фактори, оскільки в деяких випадках допомога надається навіть під час конфлікту. [4, с. 28]

Нижче наведено найважливіші кроки до миру:

- припинення воєнних дій і насильства;
- підписання мирних угод;
- початок демобілізації, роззброєння та реінтеграції;
- повернення біженців та переселенців;

- створення основ функціонуючої держави;
- ініціювання примирення та суспільної інтеграції;
- початок економічного відновлення. [4, с. 28]

Цікавою для ознайомлення є систематизація заходів до вищенаведених кроків до миру. [4, с. 29]

Таблиця 1.1.

Заходи та їхні можливі показники покращення на шляху до миру

Заходи	Можливі показники покращення
Припинення військових дій	зменшення кількості жертв конфлікту; час, відколи бойові дії припинились.
Підписання угоди щодо миру	підписання та дотримання угод про припинення вогню; підписання та реалізація комплексної мирної угоди, який розглядає причини конфлікту; схвалення мирної угоди всіма сторонами конфлікту.
Демобілізація, роззброєння та реінтеграція	кількість зданої зброї; кількість учасників бойових дій, звільнених від військової служби та які повернулись до цивільного життя; кількість учасників бойових дій, звільнених з військової служби та які повернулись в казарми; кількість закритих військових казарм; успіх програм реінтеграції для колишніх учасників бойових дій; зменшення загальної кількості діючих солдатів і учасників бойових дій; скорочення видатків на купівлю озброєння.
Повернення та забезпечення житлом переселенців та	кількість внутрішньо переміщених осіб та біженців,

біженців	які мають добровільно повернутись додому; кількість переселенців і біженців, які все ще вимушено проживають в центрах для біженців у країні конфлікту або за кордоном.
Створення функціонуючого стану	наскільки зменшено безкарність і беззаконня; рівень запровадження та підтримки верховенства права; рівень зниження корупції; податкові надходження як частка ВВП.
Досягнення перемир'я та суспільної інтеграції	кількість військових інцидентів між групами зменшилась; сприйняття «інших» (через опитування); ступінь довіри (через опитування).
Економічне відновлення	відновлене економічне зростання; збільшення мобілізації доходів; відновлення економічної інфраструктури; збільшення інвестицій приватного сектора.

Джерело: [4, с. 29]

Відповідно до даної таблиці можна зробити кілька висновків. По-перше, відбувається регрес у частині відновлення бойових дій. По-друге, заходи та втручання, що сприяють цим процесам, можуть і повинні здійснюватися скрізь, де це можливо, навіть під час самої фази війни. З точки зору політики повоєнного економічного відновлення, починати ніколи не рано. У багатьох країнах міжнародна підтримка відновлення призупиняється або відкладається під час війни, оскільки умови вважаються невідповідними, тоді як зовнішні ресурси, які надаються, зосереджуються на гуманітарній допомозі. На жаль, тривала війна ускладнює реалізацію політики відновлення, і справді може вплинути на загальний

стан економіки. По-третє, незважаючи на те, що досягнення деяких із цих етапів можуть частково залежати від попереднього досягнення інших етапів, але це чітко не регламентовано і не вимагається, щоб послідовність дій була відповідно до даного плану. Як з прикладів, повернення внутрішньо переселених осіб чи біженців часто починається невдовзі після припинення бойових дій, навіть коли офіційні політичні домовленості ще не укладені або під час війни все ще ведуться переговори щодо врегулювання. [4, с. 29]

Отже, економічне відновлення – відновлення соціально-економічної структури населення з подальшим зростанням показників добробуту. Такі заходи як: припинення військових дій, підписання угоди щодо миру, демобілізація та реінтеграція, повернення та забезпечення житлом біженців та переселенців, створення функціонуючого стану, досягненням миру та суспільної інтеграції, економічне відновлення закладають основи для успішного економічного зростання у майбутньому.

1.2. Необхідність та заходи повоєнного економічного відновлення

Повоєнне економічне відновлення є вкрай важливим для економіки постраждалої країни. Уникнення заходів повоєнного економічного відновлення може посприяти ще гіршому становищу країни ніж те, яке було під час війни.

Основна причина необхідності - припинення бойових дій, які завдають великих страждань людям і завдають значної шкоди економіці. Таким чином, припинення будь-яких руйнувань призведе до можливості отримувати доходи та покращити соціальні послуги для населення. У короткостроковій та середньостроковій перспективі деякі труднощі можна пом'якшити за допомогою допомоги, але зрештою країни повинні створювати власні ресурси, щоб задовольнити основну частину потреб свого населення. Це вимагає економічного відновлення та зростання. [4, с. 31]

Друга причина необхідності повоєнного економічного відновлення полягає в тому, що воно може допомогти зменшити ризик повторення війни. Звичайно, якщо війна повернеться, це загрожує самому економічному відновленню. [4, с. 31]

Основними факторами ризику є:

- низькі доходи на душу населення;
- слабке економічне зростання;
- наявність гострої соціально-економічної нерівності;
- відсутність можливостей працевлаштування, особливо

для молодих чоловіків;

наявність значних цінних природних ресурсів. [4, с. 31]

Успішне відновлення економіки може безпосередньо сприяти усуненню перших двох умов низьких доходів на душу населення та слабкого економічного зростання. Однак економічне зростання саме по собі може не сприяти безпосередньо іншим умовам. Таким чином економічне відновлення значною мірою сприятиме зменшенню ризиків

повторення конфлікту, і це важливо з цієї причини, а також покращить життя людей загалом. [4, с. 31]

Третя причина - зростання усвідомлення важливості економічних питань для стійкого миру, про що свідчить збільшення кількості умов економічного та політичного управління під час мирних переговорів і мирних угод. Зростаюче визнання важливості економічного відновлення призвело до нових підходів, спрямованих на інтеграцію економічного відновлення. Акцентується увага на політичних рішеннях та на донорських ресурсах в постконфліктних країнах, які на даний момент спрямовуються на вирішення низки соціально-економічних завдань, що виходять за межі традиційної цілі макроекономічної стабілізації на підтримку зміцнення миру. Багатосторонні та двосторонні агентства розвитку створили спеціалізовані підрозділи для роботи над питаннями повоєнного відновлення, реконструкції та трансформації. До таких підрозділів належать власне Бюро із запобігання кризам та відновлення та ініціатива Світового банку для країн із низьким рівнем доходу в умовах стресу (нині Програма для нестабільних і постраждалих від конфліктів країн). Їхні цілі включають підтримку постконфліктних країн у відбудові цивільної інфраструктури, сприяння економічним можливостям і забезпечення соціально-економічної, а також політичної інтеграції маргіналізованих груп, а також реформування правових і регуляторних основ для торгівлі та інвестицій. Крім того зосереджено увагу на відновленні та реформуванні інститутів економіки, управління яких є основними заходами процвітаючих ринків. Це призвело до збільшення кількості повоєнних проєктів, які наголошують на

швидкому відновленні людського та соціального потенціалу, а також до ініціатив з розбудови держави, спрямованих на покращення управління та професійну спроможність у сфері фінансового менеджменту, а також фундаментальну реформу цивільної адміністрації та регуляторної спроможності. [4, с. 31]

Першим заходом повоєнного економічного відновлення є перезапуск і підтримка економіки. Підвищення рівня виробництва на душу населення створює основу для економічного відновлення. Це свідчить про те, що люди залучені до праці і що країна повертається до звичного життя. Для цього ключовим є впровадження реформ для покращення інвестиційного клімату. Не існує прикладу довгострокового повоєнного економічного відновлення без сталого збільшення виробництва на душу населення. Високий рівень доходу збільшує альтернативну вартість війни та сприяє зміцненню миру. Зростання є другим найкращим показником того, що структурні зміни, які передбачають потужне економічне відновлення, насправді працюють. Країни із успішним повоєнним відновленням – це ті, які приділяли увагу соціальному залученню та справедливості. Тому це можливо і бажано забезпечити в повоєнний економічний період, щоб зростання приносило користь усім групам населення незалежно від рівня доходу. Та підтримувати ті сектори економіки, у яких більшість людей залучені. Крім цілеспрямованих програм забезпечення засобів до існування та зайнятості, це вимагає уникнення підвищення курсу валюти в економіках, які є дуже залежними від експорту сільськогосподарської продукції. Навіть стрімке економічне зростання може бути недостатнім для виправлення нерівності

у доходах серед населення, що може породити конфлікт у майбутньому. За таких умов треба залучати соціальні програми. [4, с. 18]

По-друге, досвід успішних прикладів повоєнного економічного відновлення свідчить про важливість часу та послідовності, а також у поступовому підході до реформ. Тобто існують пріоритети першого порядку, наприклад зменшення ризику війни, сприяння відновленню інвестиційної діяльності та встановлення відповідної інституційної бази. Серед другорядних заходів можуть бути такі: зниження інфляції до однозначного рівня, досягнення конкурентоспроможності чи підвищення податків відразу після закінчення війни. Впровадження складних реформ, особливо у сферах фінансової лібералізації та приватизації, де й ще відсутня належна регуляція можуть мати протилежний ефект на повоєнне економічне відновлення. [4, с. 18]

Перші роки після закінчення війни є вирішальними. Існує чітка тенденція, що перші декілька років закладають основу для покращення середньострокових та довгострокових показників у майбутньому. Тут відіграє роль не швидкі дії, а саме стратегії, які є доцільними для тої чи іншої країни після війни та які створять умови для економічного відновлення. Наприклад, більше залучення міжнародної фінансової допомоги або списання боргів можуть стати драйверами повоєнного економічного відновлення на початковому етапі. [4, с. 19]

По-третє, важливу роль відіграє політична воля та чутливість до конфлікту. Політика повинна базуватися на обставинах країни з особливим наголосом про рушійні сили та динаміку

війни. Єдиного рішення як має відновлюватись економіка країн після війни немає. Тобто те, що працює в одній країні, не обов'язково спрацює в іншій або застосування кількох комбінацій політик можуть привести до відновлення. Також використання міжнародної фінансової допомоги також має відповідати внутрішнім реаліям і потребам країни. Наприклад, деякі країни час від часу «заощаджують» частину допомоги, щоб скоротити свій борг або створити резерви і запобігти подорожчання їхньої валюти, а не закуповують імпорт чи фінансують фіскальний дефіцит. У деяких випадках ці рішення можуть бути доречними, оскільки сприяють збільшенню експорту та захищають економіки, які орієнтовані на аграрний сектор. Таким чином полегшення боргів може підвищити гнучкість країн у їхньому використанні надходжень від міжнародної фінансової допомоги. [4, с. 19]

Отже, існує декілька причин необхідності економічного відновлення серед яких: припинення військових дій, зниження ризику повторення війни у майбутньому, усвідомлення важливості економічних питань для стійкого миру. В той же час до заходів повоєнного відновлення належать такі як: перезапуск та підтримка економіки, впровадження реформ та стратегій, політична воля та чутливість до конфлікту.

1.3. Джерела відновлення економіки

Економічне післявоєнне відновлення вимагає значних коштів як за спричинену шкоду з втраченими можливостями, так і за основи економічного зростання. Джерелами для економічного повоєнного відновлення є міжнародна фінансова допомога, конфісковані активи, пільгові кредити, інвестиції та репарації.

Міжнародна фінансова допомога – допомога іноземних країн та міжнародних організацій на пільгових умовах. Потреба у іноземній фінансовій допомозі виникає коли організація чи країна перебувають у кризовому становищі і згодом дана допомога має бути повернена не лише у повному обсязі, а й з відсотками. Міжнародна фінансова допомога може бути у вигляді кредитів чи позик, в яких грант-елемент становить як мінімум 25%. У свою чергу грант-елемент – показник, який встановлює яку частку платежів у рахунок погашення боргу кредитор недоотримує у результаті надання кредиту чи позики на більш пільгових умовах, ніж на комерційних. Як правило, при наданні позик на комерційних умовах, кредитор отримує дохід у 10% від капіталу, який позичався. Загалом грант-елемент визначає рівень пільговості різноманітних позик. Тим не менш, існують позики, які є безповоротними та називаються грантами. Здебільшого позики та гранти отримують країни з перехідною економікою або країни, що розвиваються. Існують такі види зовнішніх позик як: депозитні розписки, акціонерні позики, синдиковані позики, євровекселі або євроноти та облігаційні позики. [10]

Фінансова допомога може бути поворотною або безповоротною. Поворотна фінансова допомога – кошти, що надійшли у користування за договором, який виключає нарахування відсотків чи інших видів компенсацій за

користування даними коштами і згодом дані кошти мають бути обов'язково повернуті у визначені терміни. Безповоротна фінансова допомога – кошти, які не мають бути повернуті і дана допомога може бути у вигляді грошей, відмовою від боргу боржника, благодійністю, пожертвою, нецільовим або цільовим фінансуванням. [22]

Конфісковані активи – активи компаній або приватних осіб, які не можуть бути використані або брати участь в обороті через ряд причин. Одна з основних причин конфіскації активів – звинувачення у шахрайстві. Іншою причиною може бути небажана діяльність компаній на території окремої держави. Таким чином активи конфісковуються, а на майно компанії накладається арешт до завершення судового розгляду. Активи можуть бути розморожені лише за відповідним рішенням суду. На міжнародному рівні конфіскація активів корпорацій чи приватних осіб відбуваються внаслідок санкцій і така міра покарання має спонукати до зміни точки зору та діяльності підсанкційованих осіб чи компаній. У рамках порушення відповідних умов експорту, встановлених домовленостей, постачання неякісних товарів можуть спровокувати конфіскацію активів компаній заради придушення незаконної діяльності. Тож конфіскація активів – це міра, яка застосовується заради запобігання нанесення значущої економічної шкоди. [16]

Пільговий кредит – оформлення позики за спеціальною програмою із значущою знижкою. Пільгові кредити мають такі риси як:

- частину позикових коштів кредиторі відшкодовує держава;

- невисока процентна ставка у порівнянні зі звичайною позикою;
- програма діє лише для окремих категорій населення;
- для отримання даної позики необхідно багато часу та документів;
- програма працює не в усіх банках. [32]

Інвестиції можуть бути або внутрішніми або зовнішніми. Зовнішні інвестиції – інвестиції іноземного походження в економіку іншої країни, а внутрішні – інвестиції вітчизняного походження у власні проекти. З точки зору підприємництва зовнішні інвестиції – фінансові надходження від іноземних організацій у інвестиційні проекти підприємництва. А от внутрішні інвестиції – фінансові надходження підприємства, які спрямовуються у розвиток як самого підприємства так і для отримання прибутку поза підприємством. [17]

Таке джерело коштів як репарації допоможуть країні, яка зазнала військової агресії як мінімум відбудувати те, чому було завдано збитків.

Репарації - повне або часткове відшкодування збитків потерпілій країні внаслідок військової агресії іншої країни. Як правило обсяг та характер відшкодувань визначають відповідно до завданих збитків. Репарації переслідують 2 мети. Певна річ, першочергова мета - ліквідація всіх можливих негативних наслідків війни. Репарації можуть бути у формі грошей, товарів чи послуг і стануть джерелом для відновлення інфраструктури як виробничої так і соціальної, відбудови різних галузей промисловості, компенсація постраждалому населенню та втрачену вигоду за період військових дій. Друга мета - запобігання повторних військових агресивних дій у

майбутньому та приклад іншим країнам, які недружелюбно налаштовані проти інших країн, що за будь-який злочин буде неодмінна кара. [18]

Якщо звернемось до міжнародної практики, то ще у 2001 році Комісія міжнародного права ООН створила проект статей щодо відповідальності держав за міжнародно-протиправні діяння. Власне Генеральна Асамблея цей проект прийняла як резолюцію A/RES/56/83 в якій і визначено що таке репарації та яких форм вони можуть набувати. Репарації - поняття, яке закріплене у міжнародному праві, тож постраждала країна від війни має повне право вимагати відшкодувань так і країна-агресор зобов'язана виплатити кошти за збитки, які завдала. [3]

Репарація може набувати таких форм як: грошова компенсація, реституція, реабілітація, сатисфакція та гарантія щодо неповторення військових дій у майбутньому. [33]

Реституція - відновлення того становища, яке було до скоєння протиправних дій країни-агресора. Як різновид реституції існує субституція відповідно до якої має відбутися заміна пошкодженого чи знищеного майна до його першочергової вартості та призначення. Якщо реституція не покриває повністю завдані збитки, то використовується компенсація як відшкодування збитків та втраченої вигоди коштами країни-агресора. [33]

Прикладами реституції є повернення незаконно захоплених художніх цінностей, майна, суден, транспортних засобів, різноманітної техніки, окупованих територій та депортованих українців та українок. [33]

Прикладами сатисфакції офіційне вибачення, визнанням вини за протиправні дії, висловлення жалю тощо. [33]

Власне реституції та компенсації є складовими репарацій. Репарації можуть бути представлені у різних варіантах. Наприклад, це може бути інвестуванням в економіку постраждалої країни, надання позик, компенсації окремим постраждалим особам, реституції вкрадених цінностей. Проте треба враховувати, що однозначно реституції вкрадених цінностей та репарації як такі є базовими вимогами. У той же час різноманітні інвестиції, позики чи компенсації є другорядними і є сенс їх отримувати лише після отримання репарацій як таких. [33]

Репарації, які здійснюються за рахунок коштів є традиційним. І яким чином країна-агресор планує надавати кошти є внутрішніми питаннями даної країни. Також репарації є не тільки компенсаціями у різноманітних формах, а й характеризуються такими поняттями як визнання, справедливість та відповідальність. [33]

На даний момент у міжнародному праві не існує визначеного порядку, форми та підстави за якими мають здійснюватися репарації. У міжнародних документах лише зазначається про компенсацію за спричинену шкоду внаслідок війни. Хоча регулювання репарацій є доволі крихким процесом на міжнародному рівні, проте існує одна підстава за якою є ймовірність отримання репарацій, які покриють завдані збитки у повному обсязі. Після закінчення війни між постраждалою країною та країною-агресором укладається міжнародний договір в якому зазначаються в яких формах та обсягах будуть виплачені репарації. У той же час ті країни, які уклали договір ще й забезпечують належне його виконання, але інша країна чи країни або навіть міжнародна організація чи організації також

можуть слідувати за виконанням міжнародного договору щодо виплати репарацій. В усякому разі на період 2023 року існує саме такий хід регулювання компенсації постраждалих країні за шкоду спричинену внаслідок військових дій країни-агресора. [3]

Отже, міжнародна фінансова допомога, конфісковані активи, пільгові кредити, інвестиції та репарації можуть стати у нагоді у економічному повоєнному відновленні. Кожне з даних джерел має свої особливості і має бути використаним відповідно до реалій постраждалої країни.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

1. Економічне повоєнне відновлення – відновлення соціально-економічної структури населення з майбутнім зростанням показників добробуту. Такі заходи як: припинення військових дій, підписання угоди щодо миру, демобілізація та реінтеграція, повернення та забезпечення житлом біженців та переселенців, створення функціонуючого стану, економічне відновлення, досягнення миру та суспільної інтеграції, закладають основи для успішного майбутнього економічного зростання.

2. Необхідність економічного відновлення обумовлене такими причинами як: припинення військових дій, зниження ризику повторення війни у майбутньому, усвідомлення важливості економічних питань для стійкого миру. До заходів повоєнного відновлення належать такі як: перезапуск та

підтримка економіки, впровадження реформ та стратегій, політична воля та чутливість до конфлікту.

3. Джерелами економічного післявоєнного відновлення можуть бути міжнародна фінансова допомога, конфісковані активи, пільгові кредити, інвестиції та репарації. Кожне з даних джерел має свої особливості і має бути використаним відповідно до реалій постраждалої країни.

РОЗДІЛ 2. СВІТОВИЙ ДОСВІД ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ ПІСЛЯ ВІЙНИ

2.1. Відновлення економіки Ізраїля

Приклад Ізраїлю є доречним у контексті відбудови України, оскільки дана країна також має сусідів, які посягають на її незалежність та попри це Ізраїль залишається однією з найрозвинетіших країн з економічного та індустріального розвитку у Південно-Східній Азії. Власне військово-промисловий комплекс є одним з джерел бюджету та загалом Ізраїль вважається лідером воєнної промисловості.

Арабо-ізраїльський конфлікт триває з часу проголошення Ізраїлю своєї незалежності у 1948 році і донині. Попри несприятливі геополітичні умови, економіка Ізраїлю перебуває на стадії зростання. [11]

Так як військові дії почались з 1948 року, то спочатку Ізраїль зіштовхнувся з низкою проблем, а саме:

- економіка була перевантажена емігрантами з арабських країн чисельністю у 800 тисяч;
- сільське господарство забезпечувало лише 50% потреб у харчових продуктах;
- доходи від експорту заледве покривали 30% витрат на імпорт;
- складнощі у забезпеченні базових потреб населення тому було мало перспектив у майбутньому, що країна не тільки

відновиться після війни, а й буде зростати в економічному плані та у розвитку будь-яких технологій чи інновацій. [11]

Власне передумовами для американської фінансової підтримки Ізраїлю полягали в тому, що Ізраїль є впливовою країною на Близькому Сході і маючи оборонні потужності ізраїльська держава могла забезпечити мир та спокій у власній країні та в регіоні загалом. [31]

Звісно заради стабілізації економіки під час війни та захисту незалежності країни, Ізраїль потребував додаткові ресурси. Кредити та гранти США, випуск державних облігацій так-звана Позика незалежності розміщувалися в різних країнах в тому числі і в Сполучених Штатах Америки та репарації від Західної Німеччини за шкоду у Другій Світовій війні. Вищеперераховані ресурси були зовнішніми джерелами. До внутрішніх джерел відносять такий перелік ресурсів як запровадження Нової економічної політики, яка полягала у відмові від емісії грошей на покриття витрат, скасування розподільчої системи на державне регулювання цін та у лібералізації економіки; в той же час Ізраїль створював великі інфраструктурні проекти такі як будівництво портів, заводів, водопроводів тощо; також Ізраїль не оминав нагоди інвестувати кошти в легку промисловість та аграрний сектор. [31]

Як результат залучення як зовнішніх так і внутрішніх ресурсів відбулися такі зміни у економіці Ізраїлю, а саме відбувалося зростання ВВП, зростання купівельної спроможності населення, зниження безробіття, стабілізація ключової процентної ставки на рівні 6% річних, відновлення процентних ставок державних облігацій, обмінний курс залишався фіксованим (лише декілька разів була девальвація);

фінансування дефіциту бюджету здійснювалося таким чином, що 50% становила емісія центрального банку, 20% - міжнародні гранти, 20% - зовнішня кредитна допомога, 10% - внутрішні та банківські позики; уряд всіляко підтримував економіку, наприклад, запровадження низьких процентних ставок стимулювали бізнес до інвестицій також кожного року уряд виділяв щонайменше 10% видатків на розширення програм кредитної підтримки економіки; інфляція залишалася у межах 10%; кожного року дефіцит зовнішньоторговельного балансу становив 10% ВВП; обсяги промислового виробництва тільки зростали; реальний ВВП тільки зростає; завдяки державній політиці та низьким процентним ставкам стимулювалися інвестиції. [11]

Звісно були певні запроваджені заходи, які негативно позначились на ізраїльській економіці. Наприклад, нова економічна політика передбачала зниження контролю за цінами та поступове фіскальне та монетарне скорочення. Однак ця політика призвела до стагнації економіки через зниження ВВП на душу населення, зростання інфляції хоча в той же час безробіття знизилось та частка експорту від ВВП зростає. [31]

Тим не менш вливання капіталу було у двох форматах: продаж облігацій Ізраїлем закордоном (в основному у Сполучених Штатах Америки) та надання грантів та кредитів від США, а згодом і позик. [11]

Гроші в рамках фінансової допомоги спрямовувалися на:

- закупівля літаків та засобів протиповітряної оборони за знижками;
- проекти з розробки озброєння;

- будівництво американських потужностей в Ізраїлі та інвестиції у великі інфраструктурні проекти;
- закупівля американцями ізраїльського озброєння та військового спорядження;
- спонсорування будівництва навчальних закладів та лікарень. [31]

Власне Ізраїль інвестував гроші із допомоги США у великі інфраструктурні проекти, які у довготривалій перспективі будуть приносити прибуток самому Ізраїлю. Передусім інвестування відбувалося у компанії, що перебували у державній власності та у проекти, які були продуктом ініціатив держави. Перш за все саме розвиток військових технологій став рушійною силою подальших інновацій. З плином часу у сфері військових технологій почали з'являтися все більше приватних компаній. Варто відзначити, що з самого початку економіка Ізраїлю спиралась на експорт сировини (цитрусових та алмазів) та продуктів легкої промисловості, але з часом експорт переорієнтувався на технології та інновації, що як наслідок забезпечило не тільки зростання країни, а й підвищило цінність та вплив Ізраїлю на регіональному та глобальному рівнях. [11]

Так як країна перейшла на розподільчу політику, то почала використовувати фінансову підтримку на підвищення соціальних виплат, субсидій, зарплатні державним службовцям та розбудову поселень тощо. Також американська фінансова допомога спрямовувалася на закупівлю озброєння у ізраїльських виробників, що тим самим стимулювало оборонний сектор. Певна річ американська допомога була слушною та доречною, але розвитку у технологічному та військовому напрямках Ізраїль у першу чергу завдячує своєму

ефективному розподілу надходжень, що як наслідок створювало вільні кошти для інвестування у незалежні проекти. [31]

Так як Ізраїль інвестував у проекти, які дають прибуток, то країна з часом почала все менше бути фінансово залежною від США, і подальші відносини вже були у площині двох партнерів, а не у площині донора та реципієнта/залежної країни. І у подальшому у прийнятті зовнішньо-політичних рішень, Ізраїль попри негативну позицію США щодо військових дій у регіоні, керувався власним баченням захисту ізраїльської держави. [11]

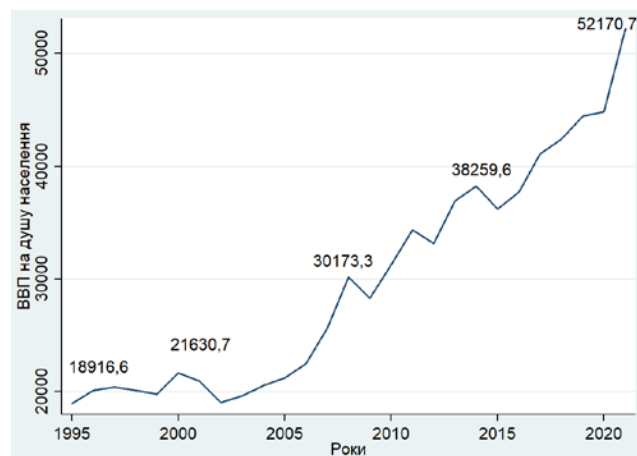


Рис. 2.1. Річний процентний темп зростання ВВП Ізраїля за 1994-2021 роки у ринкових цінах на основі постійної місцевої валюти. Дані базуються на постійних цінах 2015 року, виражених у доларах США. [створено автором]

Відповідно до даного малюнку ВВП Ізраїля у 1995 році становило 18916,6736 \$, у 2000 році - 21630,7476\$, у 2008 - 30173,3616\$, у 2014 році - 38259,6811\$, у 2021 році - 52170,7119\$. Таким чином з 1995 року до 2021 року річний процентний ВВП на душу населення Ізраїля зріс майже втричі. [2]

Отже, затяжна війна, яка повсякчас виливається у ескалацію з озброєнням не завадили Ізраїлю створити базові основи довгострокової стійкості економічної системи. Підтримка економіки, а не концентрація уваги на інфляційних ризиках та інвестування грошей у виробничі об'єкти та робочі місця стали драйверами ізраїльської економіки під час війни.

2.2. Відновлення економіки Японії

Японія зазнала капітуляції у Другій Світовій війні та опинилась у скрутному становищі, оскільки було завдано чималих збитків економіці. На той момент важко було уявити, що зруйнована вщент країна зможе не лише відновити економіку після війни, а й стати однією з процвітаючих країн світу у майбутньому.

Виокремлюють такі збитки з якими зіштовхнулась економіка Японії:

- 80% знищено об'єктів у галузях суднобудування та морської інфраструктури;
- 34% знищено об'єктів важкої промисловості;
- 20% знищено житлової інфраструктури;
- зростання безробіття кількісно до 10 мільйонів людей, оскільки під час війни економіка функціонувала виключно на забезпеченні військових, і після закінчення війни солдати та цивільні, які раніше були залучені до військових дій, повернувшись додому стали безробітними;

- нестача продуктів харчування та базових ресурсів;
- висока інфляція (ціни менш ніж за рік від 1945 року зросли на 295%), яка була спровокована збільшеними витратами внаслідок капітуляції Японії та збільшення державного боргу;
- втрата територій, які постачали продовольство, паливо та сировину для Японії. [23]

Спочатку іноземна фінансова підтримка для Японії була обмежена та здебільшого надходила від Сполучених Штатів Америки, яка мала на меті не допустити масовий голод та поширення хвороб. Тому у рамках допомоги надавались не тільки кошти, а й медикаменти, паливо, добрива, продовольство та обладнання з сировиною для відновлення виробництва. Війна на корейському півострові та холодна війна змінили пріоритети США щодо підтримки Японії, тому акцент змістили з базової підтримки з подальшим її скороченням на перетворення Японії у надійного союзника на Сході. Тож Сполучені Штати Америки почали робити замовлення військових закупівель у японців, і це лише сприяло розвитку промисловості та потужне стимулювання японської економіки як такої. Тож Японія стала головним постачальником ресурсів для США у Корейській війні, і майже 30% від усіх експортних надходжень японського бюджету складали саме американські закупівлі для військового призначення на Корейському півострові. [23]

Також при фінансовій допомозі як такій від США, дані кошти японці вкладали у купівлю акцій промислових підприємств чи у банки, оскільки Японія намагалась якомога менше витрачати, а економити та інвестувати у те, що згодом принесе прибуток та зменшить у грошовому вимірі залежність

від США та посприяє не тільки відновленню японської економіки, а й подальшій її експансії. [23]

Японське економічне диво є унікальним за своєю суттю та витікає із культури та способу життя японців, але тим не менш були 2 передумови, які призвели до відновлення японської економіки. Перша передумова - демократизація та лібералізація при Сполучених Штатах Америки до 1951 року та друга передумова - відхід американців. З 1945 року до 1952 року територія Японії була окупована Антигітлерівською коаліцією і якнайбільше заходів впроваджували Сполучені Штати Америки. Варто зазначити, що першочерговою метою американської демократизації Японії було не відновлення, а дещо підтримувальний характер для функціонування японської економіки як такої. Оскільки були побоювання в інших країнах, що японське зростання економіки може породити нову військову агресію у майбутньому. [28]

Таким чином лібералізація та демократизація мали такі заходи:

- дозвіл на діяльність профспілок;
- впровадження податкової реформи, а саме: збільшено оподаткування населення і в той же час знижено податкові корпоративні податки;
- впровадження аграрної реформи, а саме: продаж землі за пільговими цінами фермерам (ці землі були конфісковані у колишніх землевласників), тим не менш загальний обсяг територій, які придатні для сільськогосподарської продукції складають 15% Японії, тому акцентувалась увага в першу чергу на продуктивності та ефективності землі. Тому заможні фермери почали інвестувати кошти у нові технології та у

банківську систему. Та взагалі дану реформу можна сприймати як ліквідацію поміщицького землеволодіння. Також відповідно до даної реформи було скасовано обмеження на переїзд до міст.

- ухвалення закону щодо ліквідації промислових картелів або так-зованих дзайбацу. Метою цього закону був антимонопольний контроль, оскільки дані картелі володіли акціями найбільших компаній військово-промислового комплексу.

- впровадження бюджетної реформи, відповідно до якої скасовувались безкоштовні субсидії для збиткових підприємств та виплати компенсацій військовим заводам. [45]

Завдяки впровадженій лібералізації та демократизації американцями у Японії почався процес раціоналізації, а саме розподілу коштів та інвестицій у індустріальні проекти, і неабияку роль відігравала підтримка держави у розвиток бізнесу. [23]

Як тільки американці вийшли з Японії і самі японці почали керувати країною на власний розсуд, то це спровокувало утворення японської моделі, яка мала такі заходи як:

- визначення пріоритетних галузей, який змістив акцент з суднобудування, енергетики та класичної металургії на атомобілебудування та електроніку;

- держава максимально допомагала розвиватися пріоритетним галузям через пільгові кредити, високі мита на імпорт готової конкурентної продукції, субсидії, відверті демпінгові інструменти та обмеження іноземних інвестицій;

- такі якості японців як працездатність та самопожертва були направлені у правильне русло, а саме у розвиток та процвітання корпорацій;

- у 1951 році Японія стала членом Світового банку і у перші п'ять років отримала кілька позик, які інвестувала у сталеву та енергетичну промисловість. У 1960 році Світовий банк надавав кредити лише на проект побудову швидкісної залізниці, а всі інші позики скоротив.

- обмеженість природних ресурсів спричинило те, що японці інвестували у людський капітал, високотехнологічне виробництво та у купівлю патентів з усього світу. Такий підхід спровокував те, що почали виробляти технологічну продукцію високої якості та ті товари, які можна експортувати на великі ринки збуту. Подекуди витрати на науково-технічні розробки досягали 3% ВВП. У результаті Японію здійснила експансію на світовому ринку споживчої електроніки. [23]

Лише за десять років, а саме у 1956 році ВВП перевищив довоєнний рівень, а ще через 13 років, а саме у 1969 році Японія стала другою країною у світі за обсягом промислового виробництва та ВВП. [45]

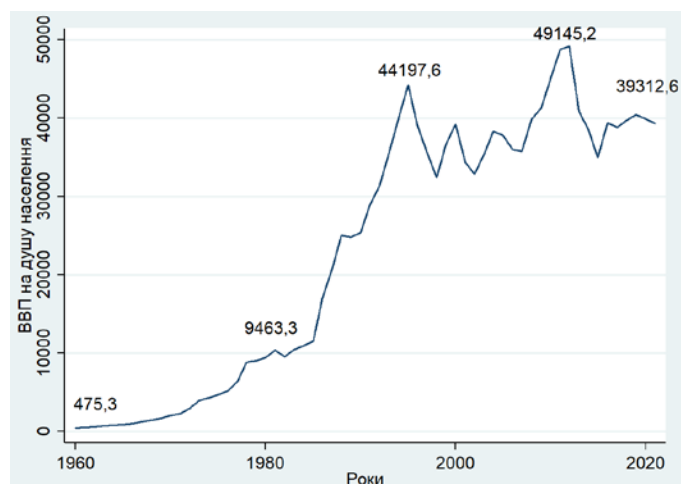


Рис. 2.2. Річний процентний темп зростання ВВП Японії за 1960-2021 роки у ринкових цінах на основі постійної місцевої

валюти. Дані базуються на постійних цінах 2015 року, виражених у доларах США. [створено автором]

Відповідно до даного малюнку ВВП Японії у 1960 році становило 475,319076\$, у 1980 році - 9463,35386\$, у 1995 році - 44197,6191\$, у 2012 році - 49145,2804\$, у 2021 році - 39312,6604\$. Таким чином з 1960 року до 2021 року річний процентний ВВП на душу населення Японії зріс майже у 83 рази. [2]

Отже, японська економіка є не тільки прикладом успішного відновлення після війни, а й прикладом того, як країна маючи як обмежені ресурси так і обмежену фінансову допомогу від міжнародної спільноти змогла грамотно раціонально використовувати наявні ресурси і такі заходи як інвестування у людський капітал, технології та пріоритетні галузі серед яких електроніка та автомобілебудування у довгостроковій перспективі допомогли Японії не тільки подолати наслідки війни, а й стати провідною країною у світі.

2.3. Відновлення економіки Південної Кореї

Корейська війна (1950-1953 роки) спричинила поділ Кореї на 2 нові країни – Південну та Північну. На території Північної Кореї залишились основні галузі промисловості, а Південна Корея мала аграрно-сировинний тип економіки. Відсутність промисловості і наявність збитків від війни та корупція – ось які виклики постали перед новоутвореною державою.

Південна Корея зіштовхнулась з чималими збитками після війни, серед таких як:

- загальні збитки складали 6,9 мільярдів доларів США за тогочасним курсом;
- рівень інфляції був на рівні 120%;
- руйнувань зазнали 1656 доріг загальною протяжністю 500 км, приблизно 600 тисяч житлових будівель, 46,9% залізниці, 1453 мости загальною протяжністю у 49 кілометрів. [6]

Драйвером зростання Південної Кореї була фінансова допомога Сполучених Штатів Америки, яка мала такі особливості:

- у 1953 році між урядами Сполучених Штатів Америки було підписано “Угоду про програму економічної реконструкції та фінансової стабілізації”;
- діяльність програми “Цивільна допомога у Південній Кореї”;
- співпраця двох країн у рамках Агенції міжнародного співробітництва та закону про сприяння розвитку сільськогосподарської торгівлі;
- Діяльність програми ООН “Корейська агенція відбудови”. [13]

Загалом подекуди фінансова допомога США перевищувала загальні внутрішні надходження. Наприклад, у 1950-му році фінансова допомога від США складала 59 мільйонів доларів США, у 1957 році - 383 мільйонів доларів США. Також фінансова допомога від США складала таку частку від усіх доходів, які отримував корейський уряд: у 1954 році - 31,6%, у 1955 році - 57,6%, у 1957 році - 49,2%. Власне і оборонний

бюджет також складали кошти від американської фінансової допомоги. [24]

Перші 20-х років після завершення Корейської війни не увінчалися стрімким економічним зростанням для Південної Кореї за сприянням фінансової допомоги США. Корупція та невдалі рішення влади - ці чинники перешкоджали відновленню та експансії південнокорейської економіки. [40]

Південна Корея не створила власну концепцію відновлення країни. Також кошти від фінансової допомоги США (різноманітні субсидії та кредити) спрямовувались на будівельні матеріали для відбудови та на продовольство, а не на інвестування у проекти довготривалого розвитку. Не додавало переваг і те, що більшість промислових виробництв, енергетичних та мінеральних ресурсів залишились на території Північної Кореї. Також породило чимало проблем відсутність координації проектів допомоги, наприклад, відбувалося накопичення непотрібних ресурсів та взагалі відбувалась купівля добрив у Японії, хоча можна було, наприклад, створити добривне виробництво у самій Південній Кореї. [40]

Південна Корея проводила політику імпортозаміщення, яка у результаті виявилась абсолютно провальною, оскільки країна не мала ні достатніх обсягів природних ресурсів ні достатнього внутрішнього ринку. Політика імпортозаміщення передбачала такі заходи як спеціальні дозволи для імпортерів, окремі валютні курси та високі ввізні мита. Така політика допомагала лише збагачуватися владі, а не економіці як такій у Південній Кореї. Як висновок промисловий розвиток був незначним та загалом утворилися великі промислові клани. Економіка Південної Кореї була вибудована таким чином, що купувалися

імпортні товари за рахунок фінансової допомоги США, отримання коштів завдяки купівельній спроможності американських солдат в країні та на збуті товарів на чорному ринку. [6]

Створення аграрно-сировинного типу виробництва спричинило те, що постачалась величезна кількість сільськогосподарської продукції в рамках допомоги, а це у свою чергу знизило ціни на саму південнокорейську продукцію та зменшило доходи фермерів. Через різке падіння цін деякі культури взагалі зникли з ринку, наприклад, бавовна та пшениця. Такі тенденції породили те, що споживчі товари були у перевазі над промисловістю. [6]

Подекуди американська фінансова допомога становила майже 80% усіх державних доходів та становила значущу частку Внутрішнього Національного Продукту Південної Кореї. Також уряд використовував допомогу від США для накопичення долара, який потім був збутий за офіційним курсом ліцензії привілейованим бізнесменам. Також замість відбудови, реконструкції та розвитку Південної Кореї, гроші розкрадалися та використовувалися на політичні цілі для південнокорейської еліти. І за період 1945-1960 років були проведені лише дві значущі реформи - масова освіта та земельна. Так як одним з природних ресурсів Південної Кореї є населення, тому відразу після завершення Корейської війни розбудовувалась система освіти, яка забезпечила Південну Корею якісними кваліфікованими фахівцями, які мали змогу сприяти технологічному прогресу країни. [13]

Якщо порівнювати експорт та імпорт Південної Кореї, то країна багато імпортувала та мало експортувала. Тож не дивно,

що вагому частину бюджету складав продаж товарів, які Південна Корея отримувала з фінансової допомоги США. Ще одною помилкою Південної Кореї була значна емісія в країні. [13]

Всі вищеперераховані фактори аж ніяк не тільки не відновлювали країну належним чином, а й не вели до всім очікуваного економічного зростання. Тож зважаючи на таку політику використання іноземних коштів, Сполучені Штати Америки вирішили скоротити фінансову допомогу. Це стало одним з тих факторів, що спровокувало зміни у політичній верхівці Південної Кореї. Владу очолив генерал Пак Чон Хі і за його диктатурного правління сталися такі зміни, а саме:

- політика з імпортозаміщення змінилася на експортноорієнтовану, при якій встановлювалися квоти та визначалися пріоритетні галузі економіки з подальшою їх підтримкою;
- зниження імпортного мита;
- бізнес, який виконував експортні квоти, отримував доступ як до фінансових бонусів так і до субсидованих кредитів;
- були запроваджені як спрощення процесу інвестування в Південну Корею так і податкові канікули;
- державні завдання отримували великі бізнес-конгломерати (великі монопольні об'єднання) або так-звані чеболі;
- відбувалася націоналізація банків та запроваджувалися п'ятирічні плани, які враховували економічну рентабельність інвестицій для підприємств;

- розвиток хімічної та важкої промисловості, а не сільського господарства;
- стимулювання експорту та розвиток інфраструктури;
- боротьба з корупцією державного апарату.
- контролювання урядом цін на продаж продукції, які не мали перевищувати середньосвітових;
- у 1953-1961 роках відбулась монополізація таких сировинних товарів, а саме бавовни, цукру та борошна. Був акцент саме на цих сировинах через фінансові програми США, які відбудовували вовняні бавовняні та прядильні фабрики, вовняні заводи та млини. Також і сама Південна Корея сприяла розвитку ринку цих сировинних продуктів через спеціальні пільги такі як нижчі процентні ставки для позик. Тому завдяки підтримці уряду бізнес в цей період зміг заснувати основні сектори південнокорейської економіки;
- також неабиякий успіх забезпечили корейці, які отримували освіту закордоном та згодом стали цінним ресурсом у відбудові Південної Кореї. Частина коштів з американської фінансової допомоги спрямовувалися на забезпечення навчання корейських студентів закордоном та запрошення закордонних експертів до Південної Кореї для обміну досвідом та знаннями;
- для залучення інвестицій у Південну Корею створювались такі умови як безмитний імпорт капітальних товарів, податкові пільги, легке переказування прибутків тощо. Найбільшими інвесторами у південнокорейську економіку стали Сполучені Штати Америки та Японії. Були запроваджені заходи для стимуляції внутрішніх інвестицій, у національну промисловість а саме гарантування збережених капіталів,

податкові послаблення, пільгові кредити та державні замовлення;

- для створення та розвитку експортноорієнтованих галузей у промисловості держава надавала фінансову підтримку за допомогою прискорення амортизації необхідного обладнання, заощадження для імпорту проміжних товарів, субсидії у вигляді звільнення від податків, відрахувань та позик на імпорт капітальних товарів, домовленості про ліцензування технологій, диференційне ціноутворення, кількісні обмеження на імпорт капіталу та товарів, на розміщення інвестиційних коштів через банківську систему, накладні інвестиції, кількісні орієнтири на експорт та на використання транспортних засобів. Таке акцентування на промисловому виробництві - легкій, а згодом суднобудуванні, нафтохімічній, чорній та кольоровій металургіях, текстильній, машинобудуванні та електроніці призвели до росту промислового виробництва на 25% щороку з 1960-х років, тому можна зробити висновок, що стимулювання експорту як такого було успішним. [40]

Також економічному зростанню посприяло й те, що укладалися військові контракти зі Сполученими Штатами Америки, які воювали з В'єтнамом. Подекуди військові контракти для Південної Кореї становили приблизно 4% річного ВВП країни. Не варто оминати, що зростанню Південної Кореї посприяв розвиток Японії. Це проявилось в тому, що японський капітал із технологіями та дешевою південнокорейською робочою силою став чудодійним засобом для економічного розвитку. Японія стала вагомим інвестором у Південній Кореї і товари, які вироблялися спільно із Японією у

Південній Кореї становили більше ніж 70% експорту країни. [13]

У середині 1960-х років був узятий курс на індустріалізацію Південної Кореї, і багато галузей, як наприклад, металургія створювалися з нуля. [13]

Експорт сировинних продуктів скорочувався, а прибуток спрямовувався у розвиток південнокорейських технологій. Вже у 70-х роках ХХ століття Південна Корея перейшла на технологічні продукти, почала розвивати хімічну та важку промисловості та загалом припинила бути країною, експорт якої належить тільки сировинним продуктам. Щоб мати перевагу у виробничій компетентності, яка була б основною відмінністю між Японією, де перевагою був високий рівень розвитку технологій та Китаєм, де перевагою була велика кількість робочої сили Південна Корея створила Консультаційний центр із питань залучення технологій, який збирав та аналізував нові ринкові тренди та технології. Тому значні кошти витрачались на іноземні технологічні консультації та на іноземні ліцензії на передачу технологій. Таким чином орієнтованість на розвиток інновацій у Південній Кореї здійснювалась за допомогою низки заходів таких як: звільнення від сплати податків на прибуток від науково-дослідної та інноваційної діяльності та патентів; звільнення від податків на прибуток для тих малих та середніх підприємств, основа яких складають наукові-дослідні розробки та звільнення від сплати податків на нерухомість, де розташовані науково-дослідні установи, система компенсацій інвестиційних втрат для компаній венчурного капіталу та система податкового кредиту, яка спрямовувалась на розвиток робочої сили. Тому

не дивно, що така політика щодо сприяння інновацій призвела до того, що понад 90% дослідно-конструкторських та науково-дослідних робіт були на базі приватного сектору та науково-дослідних установ, а 10% даних робіт припадав на заклади вищої освіти. [24]

У 1960-1980 роках Південна Корея мала стабільне зростання економіки, що оцінювалося у 8% , але впродовж 1963-1969 років щорічний приріст ВВП був у межах 35%, що заклало основи до подальшого розвитку економіки, яка у майбутньому стала провідною у світі. [6]

Наприкінці 1980-х років стимулювання внутрішнього попиту та стрімкий розвиток національного ринку стали основою для економічного відновлення Південної Кореї. Цьому сприяло підвищення платоспроможності населення попри інфляцію в країні. [6]

У 1990-х роках створили систему з підтримки технологічного виробництва, таким чином почався розвиток технопарків, наукових центрів, інкубаторів та стартапів. Та взагалі південнокорейські підприємства мали обмінюватися імпортованими технологіями між собою в обов'язковому порядку. Власне стимулювання у розвиток технологій та науки триває і по теперішній час і досі впроваджуються різноманітні програми інноваційного розвитку Південної Кореї. На даний момент Південна Корея витрачає приблизно 5% ВВП на науково-дослідні розробки. [13]

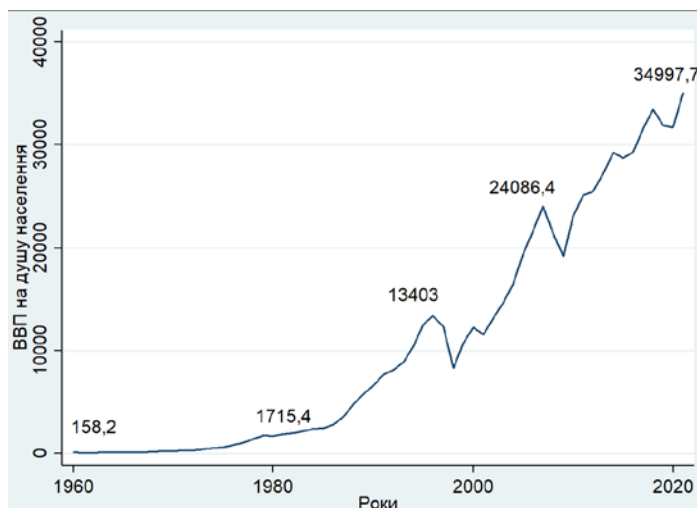


Рис. 2.3. Річний процентний темп зростання ВВП Південної Кореї за 1960-2021 роки у ринкових цінах на основі постійної місцевої валюти. Дані базуються на постійних цінах 2015 року, виражених у доларах США. [створено автором]

Відповідно до даного малюнку ВВП Південної Кореї у 1960 році становило 158,274637\$, у 1980 році - 1715,42946\$, у 1996 році - 13403,0496\$, у 2007 році - 24086,4104\$, у 2021 році - 34997,7816\$. Таким чином з 1960 року до 2021 року річний процентний ВВП на душу населення Південної Кореї зріс у 221 раз. [2]

Отже, повоєнне відновлення Південної Кореї відбувалось повільно, оскільки на початку влада припустилась багато помилок, але інвестування у розвиток освіти та науки забезпечили економічне відновлення та технологічний прорив у майбутньому. Тож кваліфіковані кадри та інновації стали одними з драйверів якісної відбудови Південної Кореї.

2.4. Відновлення економіки Боснії та Герцоговини

Боснія та Герцоговина зіштовхнулась з величезними збитками після завершення Боснійської війни (1992-1995 роки). У відбудові країни велику роль відіграло фінансування від різноманітних міжнародних організацій.

Таким чином загальні збитки для Боснії та Герцоговини оцінюються у 50-70 мільярдів доларів США. Нижченаведені втрати від Боснійської війни:

- промислове виробництво впало на 90%;
- 35% зруйнованих доріг та 40% мостів;
- безробіття досягло 90%;
- Сараєво було вщент зруйновано і збитки оцінювались у 18,5 мільярдів доларів;
- шкода залізничному транспорту складає 1 мільярд доларів США. [9]

У відновленні Боснії та Герцоговини були залучені кошти від західноєвропейських країн, Сполучених Штатах Америки, Європейського банку реконструкції та розвитку, Світового банку, Агенства США з міжнародного розвитку та філантропічних ініціатив. В першу чергу міжнародна фінансова допомога була спрямована на відновлення економіки, відбудови інфраструктури та житлового комплексу. [12]

Для розподілу допомоги було створено 11 секторальних цільових груп, кожна з яких очолювалася одним з ключових донорів під загальним головуванням Цільової Економічної Групи, яка в свою чергу підпорядковувалась Офісу Верховного Представника. Таким чином відновлювати країну допомагали здебільшого міжнародні інституції. Гроші надходили щонайменше за 5-ма програмами і сягнули близько 10

мільярдів доларів. Наприклад, у відновлення Боснії та Герцоговини були залучені такі програми:

- OBNOVA, мета програми полягала у відбудові інфраструктури та повернення біженців;
- SAPARD, мета програми полягала у розвитку сільського господарства та підтримкою життєдіяльності сіл;
- PHARE, мета програми полягала у допомозі вступу до Європейського Союзу;
- EAP, мета програми полягала у постачанні матеріалів та обладнання у 10 секторів національної економіки. [19]

Фінансовий пакет від міжнародних донорів включав офіційні гранти, пільгові позики, а також схеми із включенням приватного сектору. На цілі відновлення транспортної інфраструктури, електроенергетики і телекомунікаційного сектору міжнародні донори спрямували \$1,2 млрд. Сектор соціальної інфраструктури і публічних послуг отримав \$1,9 млрд донорського фінансування. 3% від загальної міжнародної допомоги були спрямовані у виробництво товарів та послуг. 20% від загальної міжнародної допомоги було спрямоване на технічне співробітництво, наприклад, на супутні витрати, навчання, дослідження, зовнішній персонал тощо і ці кошти як такі взагалі не потрапили в Боснію та Герцоговину. Крім того Боснія та Герцоговина отримала 5 мільярдів доларів США, що було безповоротною допомогою від Світового банку та Європейського Банку Реконструкції та Розвитку. Фінансова допомога Світового Банку була значущою та з її використанням було відбудовано інфраструктуру, наприклад, реконструкція тунелів, будівництво нових колій та встановлення нових систем сигналізації. У рамках міжнародної

фінансової допомоги було доволі успішно реконструйовано фізичні об'єкти Боснії та Герцеговини: 80% відновлено міської інфраструктури, а саме школи, дороги, будинки, телекомунікації, системи водопостачання та електропостачання. [35]

Попри допомогу від Європейського Союзу країна зіштовхнулась з низкою перешкод, які завадили відновити економіку належним чином. Наприклад, суттєвим недоліком механізму управління відновленням була відсутність інституції, яка б поєднувала дії міжнародних донорів та уряду країни. Фактично уряд Боснії та Герцеговини був майже відсторонений від процесів розподілу міжнародної допомоги. Це призводило до проблем оперативного розподілу фінансування між цілями невідкладного характеру та цілями довгострокової стійкості, а також не сприяло швидкому формуванню сильних державних інститутів, здатних ефективно і самостійно керувати міжнародною допомогою. [9]

Також влада припустилася помилки, не створивши єдиної платформи для координування організацій, які допомагали місту. У процесі реалізації програми реконструкції неодноразово виникали проблеми, пов'язані з координацією міжнародної допомоги та управлінням проектами. Це у свою чергу породило такі проблеми як: відсутність загального стратегічного бачення; неузгодженість строків виконання окремих елементів програми; дублювання або провали комунікацій; низька відповідальність та підзвітність донорів; слабкість стимулів до спільної роботи донорів; перетини інституційних інтересів; особистісні конфлікти. Окремі донори виявилися нездатними відігравати активну координуючу роль,

інші — виконували свою частину програми самостійно від інших. [12]

Брак уваги до ефективності інституцій став важливим стримуючим фактором реконструкції. Наприклад, неспроможність створити національні органи, відповідальні за поточний ремонт, призвело до того, що дороги, відремонтовані за міжнародні кошти, потребували ремонту після доволі короткого часу користування. Також міська влада зробила своєрідну мапу для інвесторів, позначивши на карті зони, які можна придбати і у результаті на їхньому місці побудували житло без соціальної інфраструктури — шкіл, садочків, поліклінік тощо. Висотки, зведення яких ніхто не контролював, погіршили циркуляцію повітря. Через ці помилки для столиці зокрема характерні проблеми такі як — перенаселеність, затори й екологічні негаразди. [12]

Повоєнне відновлення Боснії та Герцоговини було непослідовним та розподіл влади за етнічною характеристикою не заклав основи для відбудови країни та зруйнованої економіки загалом. Не було прийнято жодних законів для забезпечення післявоєнного відновлення. Влада йшла на співпрацю з міжнародними представниками лише коли йшлося про отримання фінансової допомоги, але коли мова заходила щодо прийняттям реформ, наприклад, митного законодавства чи судочинства, то міжнародна спільнота зіштовхувалась з колосальним опором. Згодом Світовий банк визнав, що пріоритизація відбудови економіки над політичними змінами веде до хибного шляху та не забезпечує довготривалих економічних результатів. [19]

У результаті відбувся незначний ріс ВВП та понад 30% економіки залишається в тіні, безробіття залишається відносно високим у позначку 20%, інвестування незначне, приватизація досі незавершена та ролі промисловості не дали належного значення, яке могло у подальшому стимулювати економіку. [35]

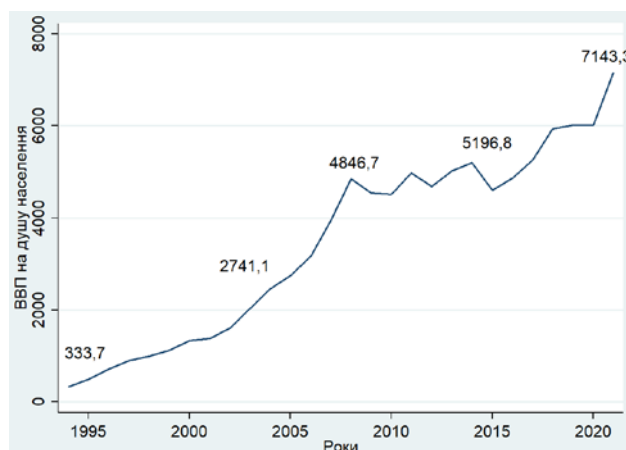


Рис. 2.4. Річний процентний темп зростання ВВП Боснії і Герцоговини за 1994-2021 роки у ринкових цінах на основі постійної місцевої валюти. Дані базуються на постійних цінах 2015 року, виражених у доларах США. [створено автором]

Відповідно до даного малюнку ВВП Боснії і Герцоговини у 1994 році становило 333,783179\$, у 2005 році - 2741,11852\$, у 2008 році - 4846,77642\$, у 2014 році - 5196,8608\$, у 2021 році - 7143,31055\$. Таким чином з 1994 року до 2021 року річний процентний ВВП на душу населення Боснії та Герцоговини зріс у 22 рази. [2]

Отже, бажаного економічного зростання на теренах Боснії та Герцоговини не відбулось, що було зумовлено незапровадженням економічним реформам та невдалим переходом до ринкової економіки. Звісно за кошти міжнародної допомоги було реконструйовано фізичні об'єкти, але ті ресурси та зусилля, які було закладені міжнародною спільнотою у

відновленні економіки Боснії та Герцоговини не виправдали себе у результаті.

2.5. Відновлення економіки Німеччини

Відновлення європейських країн за планом Маршалла розпочалось через 3 роки після завершення Другої Світової війни. Наразі план Маршалла – це масштабна програма економічної допомоги, яка має як розв’язати певну проблему так і запровадити інвестиційне підґрунтя.

Після завершення Другої Світової війни європейські країни зазнали чималих збитків, серед основних: пошкоджені або знищені промисловість та інфраструктура і зникнення економічної співпраці між країнами Європи. Пovoєнна відбудова Європи здійснювалась за планом Маршалла (1948-1952 роки). Сполучені Штати Америки постачали європейським країнам позики, продовольство, паливо, обладнання та загалом було декілька цілей даного плану, а саме: відновлення та розвиток економічних зв’язків між країнами, розбудова промисловості та стабілізація економіки як такої і зменшення комуністичного впливу. [25]

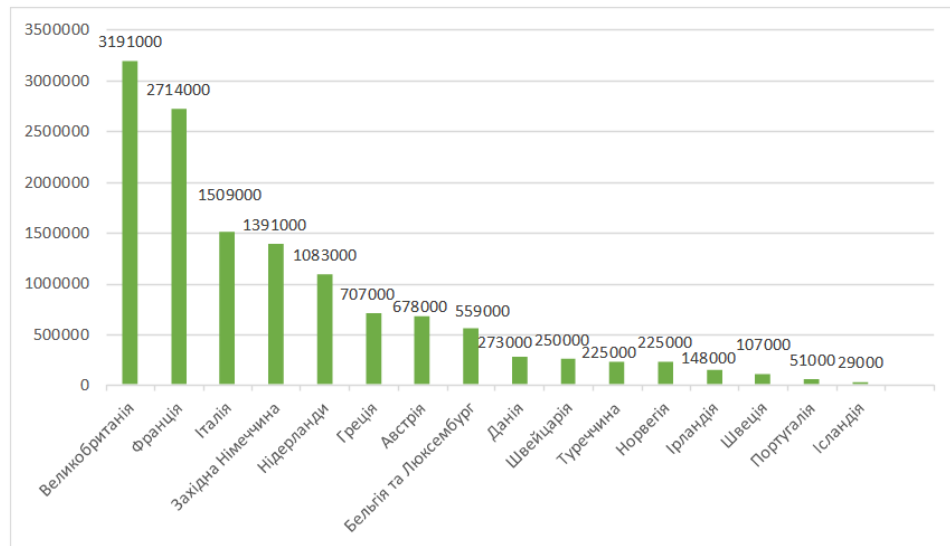


Рис. 2.5. Розподіл фінансової допомоги за планом Маршалла по країнах з 1948-1952 роки [створено автором]

Відповідно до даного малюнку 16 європейських країн отримали фінансову допомогу розміром у 13 мільярдів доларів США (це приблизно 115 мільярдів доларів США), 80% з даних коштів були безкоштовною фінансовою допомогою, а 20% - кредитами. Найбільше коштів за планом Маршалла отримали Великобританія, Франція, Італія та Західна Німеччина. Кошти розподілялись між європейськими країнами залежно від чисельності населення та промислового розвитку. Таким чином більш промисово розвинені країни отримували більше фінансової допомоги та майбутній успіх яких мав підштовхнути до розвитку менш промислово розвинених країн. Варто зазначити, що американська допомога пропонувалась і країнам Східної Європи, але Радянський Союз побоювався західного впливу, тому відмовився отримувати фінансову допомогу. [25]

Механізм фінансової допомоги діяв таким чином, що кошти безпосередньо спрямовувались на придбання сільськогосподарської та промислової продукції, а не до

бюджету країн. Тобто відповідно до плану уряд Сполучених Штатів Америки надавав послуги та товари країнам. У свою чергу країни продавали дані послуги та товари приватним особам та підприємствам, які сплачували доларову вартість послуг та товарів у валюті тої чи іншої країни. Потім дані кошти спрямовувались на потреби країн. Власне накопичені кошти кожна європейська країна використовувала на свій розсуд. Наприклад, Великобританія сплачувала військові борги уряду, а Німеччина та Франція інвестували у реконструкцію. Також створювались фонди на чолі США та європейських країн, які контролювали як витрати так і вели бухгалтерський облік потреб країн. [42]

Відповідно до даного плану було зазначено декілька основних завдань, які у результаті були виконані: підвищення виробничої спроможності промисловості і сільського господарства, підвищення продуктивності праці, розвиток торгівлі та європейського економічного співробітництва та насамкінець досягнення міжнародної фінансової стабільності. Варто зазначити, що серед інших результатів реалізації плану Маршалла були й такі як: вливання доларів у економіки європейських країн дозволили уникнути гіперінфляції та допомогли відновити приватні інвестування і міжнародну торгівлю; промисловість та рівень доходів населення європейських країн почали зростати, а міждержавне співробітництво стало базою створення Євросоюзу у майбутньому. [44]

Одним з найуспішніших прикладів повоєнного відновлення вважається Німеччина. Нижченаведено збитки, яких країна зазнала після завершення Другої світової війни:

- зруйновано 40% транспортної інфраструктури;
- виробництво скоротилось у 7 разів порівняно з довоєнним рівнем;
- зруйновано 25% житла;
- кожен другий німець був безробітний;
- зруйновано 20% промислових об'єктів;
- високі інфляція та державний борг;
- 12 мільйонів біженців. [41]

У повоєнному відновленні Німеччини використовувалась фінансова підтримка США. Також Америка дозволила відновити виробництво верстатів та алюмінію на теренах Західної Німеччини. Крім того у рамках допомоги США поставляла товари, гроші від продажу яких спрямовувались до банків на розвиток економіки Німеччини або до спеціальних фондів. Переважно до країни надходили прямі американські інвестиції. [41]

Для повоєнного відновлення Німеччини були застосовані такі заходи:

- скасування державного контролю за цінами на товари та регуляторних обмежень бізнесу на 90% та зниження облікової ставки;
- стимулювання конкуренції, інвестицій та запуск механізмів приватизації і скасування державних монополій;
- відбувалось відновлення та переорієнтація військових підприємств на текстильну, легку, харчову промисловість, виробництво автомобілів і побутової техніки;
- підприємства отримували гроші лише на виплату першої зарплатні, далі за рахунок власної виручки вони мали як працювати так і оплачувати працю робітникам;

- валютні обмеження скасовувались поступово та відбувався випуск державних облігацій, гроші від продажу яких використовувались для підтримки підприємств;
- на розвиток бізнесу спрямовувалась основна маса видатків державного бюджету;
- відбувалась пришвидшувана амортизація виробничих приміщень;
- знижувались податки на доходи за цінними паперами та для стимулювання експорту країна давала податкові пільги, а великі контракти фінансувала;
- податкові стимули та можливість спільного фінансування з державою та різноманітні субсидії були податковими заходами у рамках програми для будівництва комерційної та житлової нерухомості;
- для збереження низьких витрат виробництва та підвищення купівельної спроможності населення ціни на залізничний транспорт, електроенергію та вугілля залишались на нижчому від собівартості рівні;
- впровадження валютної реформи домогла зменшити тінізацію економіки;
- створення робочих місць та стабільного ринку як такого відбулись завдяки переорієнтації найбільших виробництв на виробництво мирного часу. [25]

Результатом даних заходів у 1962 році стало те, що рівень промислового виробництва Західної Німеччини був утричі вищий за довоєнний показник. Також країна була другою у світі за величиною золотовалютних резервів. [25]

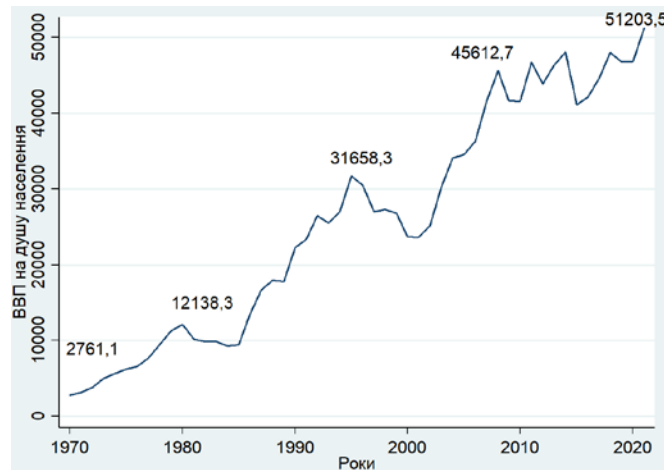


Рис. 2.5. Річний процентний темп зростання ВВП Німеччини за 1970-2021 роки у ринкових цінах на основі постійної місцевої валюти. Дані базуються на постійних цінах 2015 року, виражених у доларах США. [створено автором]

Відповідно до даного малюнку ВВП Німеччини у 1970 році становило 2761,16683\$, у 1980 році - 12138,3081\$, у 1995 році - 31658,3494\$, у 2008 році - 45612,7106\$, у 2021 році - 51203,5545\$. Таким чином з 1970 року до 2021 року річний процентний ВВП на душу населення Німеччини зріс у 18.5 разів. [2]

Отже, план повоєнного відновлення Європи спрацював та допоміг європейським країнам не тільки досягти довоєнні показники, а їх перевершити. Одним із прикладів успішного відновлення країни на основі «Плана Маршалла» вважається Німеччина. Переорієнтація на текстильну, легку, харчову промисловості, та на виробництво автомобілів і побутової техніки; розвиток бізнесу з наданням різноманітних пільг та субсидій стали драйверами повоєнного відновлення Німеччини.

Таблиця 2.1

Шлях до відновлення економік країн, що постраждали від війн

Країна	Заходи, що сприяли економічному відновленню	Заходи, що перешкоджали економічному відновленню	Ресурси для відновлення
Південна Корея	Земельна та освітня реформи експортноорієнтована політика залучення інвестування у країну державні замовлення отримували бізнес-конгломерати розвиток промисловості та інфраструктури боротьба з корупцією державного апарату контролювання урядом цін інвестування у людський капітал розвиток технологій сприяння інноваціям	Відсутність власної концепції відновлення країни; інвестування у будівельні матеріали для відбудови та на продовольство; більшість промислових об'єктів залишились на території Північної Кореї; відсутність координації проектів допомоги; політика імпортозаміщення; створення аграрно-сировинного типу виробництва; незапровадження реформ; значна емісія; корупція.	Кошти від США Американські замовлення військових закупівель для війни з В'єтнамом
Ізраїль	Фіксований обмінний курс; відмова від емісії грошей на покриття витрат; запровадження низьких процентних ставок; інвестування у інфраструктурні об'єкти; експорт технологій та інновацій; закупівля озброєння; будівництво	зниження контролю за цінами	Кредити та гранти США; випуск державних облігацій та їхній продаж закордон; репарації від Західної Німеччини за шкоду у Другій Світовій війні.

	навчальних закладів та лікарень, поселень; підвищення соціальних виплат, субсидій, заробітної плати.		
Боснія та Герцоговина	Реконструкція фізичних об'єктів на 80%.	Відсутність інституції щодо спільних дій міжнародних донорів та уряду країни; відсутність єдиної платформи для координування організацій; відсутність стратегії повоєнного економічного відновлення; неприйняття законів для забезпечення повоєнного економічного відновлення.	Кошти від західноєвропейських країн, США, Європейського банку реконструкції та розвитку, Світового банку, Агенства США з міжнародного розвитку та філатропічних ініціатив.

Джерело: створено автором

Відповідно до даної таблиці можна виокремити заходи, що сприяли повоєнному економічному відновленню як Південної Кореї та Ізраїлю: інвестування у проекти та розвиток промисловості. Також реконструкція різноманітної інфраструктури Боснії та Герцоговини, Ізраїлю та Південної Кореї також сприяли відновленню. До заходів, які перешкоджали економічному відновленню Боснії та Герцоговини і Південної Кореї: відсутність стратегії повоєнного відновлення, корупція, відсутність координації проектів допомоги та незапровадження реформ. Заходом, що стримував відновлення Ізраїлю - зниження контролю за цінами.

Вагому частину коштів для повоєнного відновлення Боснія і Герцоговина, Південна Корея та Ізраїль отримували від Сполучених Штатів Америки.

Таблиця 2.2

Шлях до відновлення економік країн, що капітулювали

Країна	Заходи, що сприяли економічному відновленню	Заходи, що перешкоджали економічному відновленню	Ресурси для відновлення
Японія	Купівля акцій промислових підприємств; впровадження податкової, аграрної та бюджетної реформ; інвестування у технології, банківську системи та індустріальні проекти; ліквідація промислових артелів; розвиток автомобілебудування та електроніки; інвестиції у сталеву та енергетичну промисловості інвестиції у людський капітал, високотехнологічне виробництво та у купівлю патентів з усього світу.	Окупація Антигітлерівською коаліцією з 1945 до 1952 року	Кошти та продовольство від США\$; американські замовлення військових закупівель у війні на Корейському півострові.
Німеччина	Переорієнтація на промисловість; впровадження валютної	Контроль економіки, цін, виробництва Антигітлерівською коаліцією	Кошти та продовольство від США за “Планом Маршалла”

	реформи; будівництво нерухомості; розвиток бізнесу; випуск державних облігацій; стимулювання інвестицій; скасування державних монополій.		
--	---	--	--

Джерело: створено автором

Відповідно до даної таблиці можна виокремити заходи, що сприяли економічному відновленню як Японії так і Німеччини, а саме: переорієнтація на промисловість, скасування монополій, запровадження реформ та інвестування у певні сектори економіки. Ймовірним заходом, що перешкоджав відновленню даних країн – контроль багатьох сфер економіки Антигітлерівською коаліцією. Можливо, без даного втручання у економічне життя Японія та Німеччина могли б відновити економіку та отримати економічне зростання ще швидше. Обидві країни отримували фінансову допомогу від США. Крім того, Японія згодом почала отримувати кошти від американських військових закупівель у війні на Корейському півострові, а Німеччина – кошти та продовольство за «Планом Маршалла».

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

1. Затяжна війна не завадила Ізраїлю створити базові основи довгострокової стійкості економічної системи. Підтримка економіки, а не концентрація уваги на інфляційних ризиках та інвестування грошей у виробничі об'єкти та робочі місця стали драйверами ізраїльської економіки під час війни.
2. Японія є прикладом того, як країна маючи як обмежені ресурси так і обмежену фінансову допомогу від міжнародної спільноти змогла грамотно раціонально використовувати наявні ресурси і такі заходи як інвестування у людський капітал, технології та пріоритетні галузі серед яких електроніка та автомобілебудування у довгостроковій перспективі допомогли Японії не тільки подолати наслідки війни, а й стати провідною країною у світі.
3. Економічне повоєнне відновлення Південної Кореї відбувалось повільно, оскільки на початку влада припустилась багато помилок, але інвестування у розвиток освіти та науки забезпечили економічне відновлення та технологічний прорив у майбутньому. Тож кваліфіковані кадри стали одними з драйверів якісної відбудови Південної Кореї.
4. Повоєнне зростання на теренах Боснії та Герцоговини не відбулось, що було зумовлено незапровадженням економічних реформ та невдалим переходом до ринкової економіки. Звісно за кошти міжнародної допомоги було реконструйовано фізичні об'єкти, але ті ресурси та зусилля, які було закладені міжнародною спільнотою у відновленні

економіки Боснії та Герцоговини не виправдали себе у результаті.

5. План повоєнного відновлення Європи спрацював та допоміг європейським країнам не тільки досягти довоєнні показники, а й перевершити. Одним із прикладів успішного відновлення країни на основі «Плана Маршалла» вважається Німеччина. Переорієнтація на текстильну, легку, харчову промисловості, та навиробництво автомобілів і побутової техніки; розвиток бізнесу з наданням різноманітних пільг та субсидій стали драйверами повоєнного відновлення Німеччини.

РОЗДІЛ 3. РЕАЛІЗАЦІЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ

3.1. Вплив війни на українську економіку

Стан вітчизняної економіки характеризується як спадами так і піднесеннями. Проаналізуємо які були ВВП, інфляція та рівень безробіття в Україні за останні 5 років та як війна вплинула на ці показники.

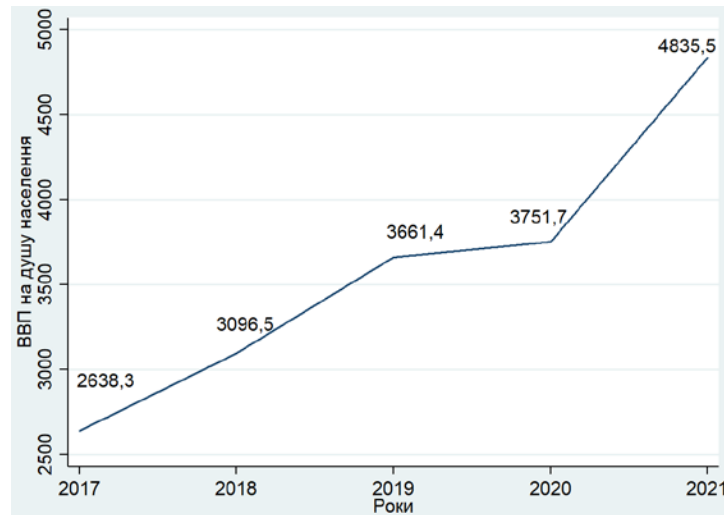


Рис. 3.1. Річний процентний темп зростання ВВП України за 2017-2021 роки у ринкових цінах на основі постійної місцевої валюти. Дані базуються на постійних цінах 2015 року, виражених у доларах США. [створено автором]

Відповідно до даного малюнку ВВП України у 2017 році становило 2638,32617\$, у 2018 році - 3096,56177\$, у 2019 році - 3661,4563\$, у 2020 році - 3751,74072\$, у 2021 році - 4835,57178\$. [2]

Як бачимо, з 2017-го року ВВП на душу населення в Україні зростало, але у 2020-му році відбувся спад через пандемію коронавірусу. Але у 2021-му році почалось стрімке зростання, що завдячено таким заходам: прискорення вакцинації від коронавірусу, послаблення карантинних обмежень, проведення економічних реформ з поліпшеним інвестиційним кліматом та співпраця України з МВФ та різноманітними донорами. [39]

У 2022 році через початок повномасштабного вторгнення ВВП на душу населення почало стрімко падати, але у 2023 році за прогнозами НБУ даний показник має зрости на декілька відсотків. [36]

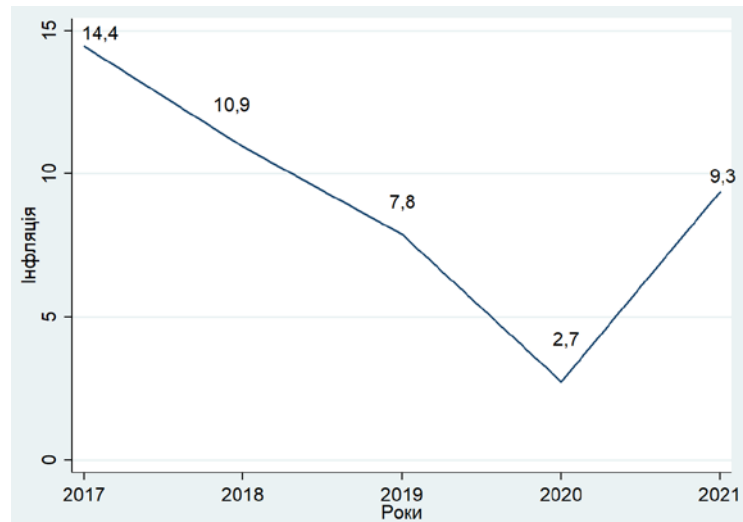


Рис. 3.2. Інфляція, споживчі ціни (річних %) України за 2017-2021. Інфляція, яка вимірюється індексом споживчих цін, відображає річну відсоткову зміну вартості для споживача на придбання товарів і послуг [створено автором]

Відповідно до даного малюнку інфляція України у 2017 році становила 14,43832275%, у 2018 році - 10,95185594%, у 2019 році - 7,886717456%, у 2020 році - 2,732492094%, у 2021 році - 9,363139177%. [1]

Як бачимо, з 2017-го року до 2020-го року інфляція знижувалась, але на період 2021-го року рівень інфляції перевищував рівень 2019-го року.

У 2022 році через війну інфляція почала стімко зростати. На період квітня 2023-го року спостерігаються позитивні зміни такі як: зменшення світових цін на паливо, НБУ скасував друк гривні на фінансування бюджету та стабільне енергопостачання. Такі зміни спричинили сповільнення інфляції за всіма категоріями послуг та товарів і індекс споживчих цін коливається у межах 17,9%. [36]

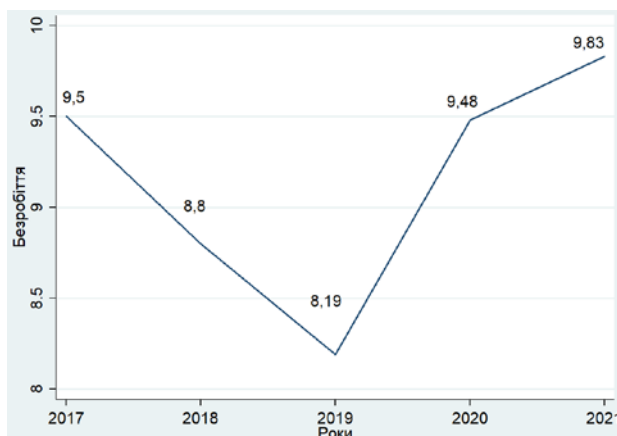


Рис. 3.2. Загальний рівень безробіття (% від загальної кількості робочої сили) України за 2017-2021. Безробіття стосується частки робочої сили, яка не має роботи, але готова і шукає роботу. [5]

Відповідно до даного малюнку загальний рівень безробіття України у 2017 році становив 9,5%, у 2018-му році - 8,8%, у 2019-му році - 8,19%, у 2020-му році - 9,48%, у 2021-му році - 9,83%. Як бачимо рівень безробіття знижувався з 2017-го року до 2020-го року. Ринок праці ще не стабілізувався після пандемії коронавірусу, то му відбулось незначне зростання у 2021-му році.

Рівень безробіття тільки почав зростати після початку війни. На період 2023-го року безробіття все ще залишається на високому рівні та становить 20,8%. Звісно дані оцінки є набагато нижчими ніж рік тому після початку війни. Тим не менш ринок праці переживає не найкращі часи. На даний показник впливає те, що під час війни люди або втрачають роботу або зіштовхуються зі скороченням заробітної платні - що також є фактором зміни місця проживання. Так як відбувається як зовнішня так і внутрішня міграція населення та мобілізація до лав Збройних Сил України, то відбуваються зміни як в обсязі так і в складі робочої сили. Тому на ринку

праці ваканцій в рази менше ніж охочих їх отримати і в цілому безробіття в країні зростає. Проте підприємства, діяльність яких перемістилась з регіонів, де тривають бойові дії до регіонів, де військові дії не відбувається стабілізують економіку та адаптуються до нових умов під час війни. [36]

Отже, у 2023-році ВВП на душу населення поволі зростає, а інфляція та безробіття поволі знижуються, але ще залишаються на високому рівні. Однак ризики для фінансової стабільності залишаються тими самими, а саме війна та терористичні атаки на критично важливу інфраструктуру, блокування портів, руйнування транспортних шляхів і житлового комплексу та як наслідок з подальшим пригніченням вітчизняної економіки.

3.2. Плани повоєнного відновлення України

Війна триває, але як відбудувати Україну треба вже думати зараз. Наразі існує декілька варіантів – план від уряду України, план від консорціуму RRR4U та від Центру досліджень європейської політики.

На конференції у Лугано був представлений план повоєнного відновлення країни, розроблений урядом України. Тривалість даного плану складає 10 років, а вартість – 750 мільярдів доларів США. Інтеграція до Європейського Союзу та стимулювання приватних інвестицій – два основних пріоритета плану повоєнного відновлення, що у свою чергу сприятиме прискореному сталому економічному зростанню України. В

межах плану існує перелік Національних програм, які допоможуть досягти значущих результатів і далі наведено скільки коштів необхідно для певного заходу:

- інтеграція до Європейського Союзу - \$1 млрд;
- безпека та оборона - \$50 млрд;
- цифрова країна - \$0,1 млрд;
- вдосконалення інституційної спроможності (завершення корпоратизації державних підприємств, перезапуск НАБУ та САП) - \$0,1 млрд;
- відновлення навколишнього середовища - \$20 млрд;
- зелений курс та енергетична незалежність - \$130 млрд;
- поліпшення для ведення бізнесу - \$5 млрд;
- конкурентний доступ до капіталу - \$75 млрд;
- розвиток освіти - \$5 млрд;
- відбудова та модернізація соціальної інфраструктури - \$35 млрд;
- відбудова та модернізація інфраструктури та житлового комплексу - \$150-250 млрд;
- інтеграція логістичних шляхів з Європейським Союзом - \$120-160 млрд;
- макрофінансова стабільність - \$60-80 млрд;
- розвиток секторів економіки з доданою вартістю - \$50 млрд;
- ефективна соціальна політика - \$7 млрд;
- культура та спорт - \$20 млрд;
- охорона здоров'я - \$5 млрд. [7]

Базою плану є п'ять основних принципів, а саме: інтеграція до Європейського Союзу, стимулювання приватних інвестицій,

розвиток справедливого добробуту, відновлення у національному та регіональному масштабах, негайний початок та поступовий розвиток. Таким чином десятирічний план охоплює понад 850 проектів з 15-ти програм. Одним з основних джерел даного плану є конфіскація грошей росії, а це приблизно 300-500\$ мільярдів. Другорядними джерелами десятирічного плану є пільгові кредити міжнародних фінансових інституцій, міжнародні гранти, інвестиції приватного сектору, бюджет України та позабюджетні внески приватних осіб та корпорацій. План складається з двох етапів: перший – 2023-2025 роки, за який має реалізуватись більшість проектів; другий – 2025-2032 роки. Фінансування даного плану у \$750 млрд. буде здійснюватись таким чином:

1. 250 млрд доларів – приватні інвестиції, які будуть вкладатись у інфраструктурні проекти тощо;
2. 250-300 млрд доларів – партнерські гранти, які будуть вкладатись у безпеку та оборону, відбудову зруйнованого житла;
3. 200-300 млрд доларів – кредити від партнерів, які будуть вкладатись у підтримку фінансової системи, модернізацію інфраструктури. [29]

Результатом втілення десятирічного плану відновлення України має стати те, що за індексами людського капіталу та економічної складності Україна має входити до перших 25-ти країн світу. [8]

Інший план є від консорціуму RRR4U (Resilience, Reconstruction and Relief for Ukraine) – це об'єднання чотирьох українських організацій: Центр економічної стратегії, Інститут аналітики та адвокації, Інститут економічних досліджень та

політичних консультацій та DiXi Group за фінансової підтримки Міжнародного Фонду Відродження та Open Society Foundations. Даний консорціум створив Кулінарну книгу українського відновлення – документ, який визначає конкретні принципи відбудови та механізми відновлення з подальшим формуванням відповідної політики.

Основні «інгредієнти» (принципи) відновлення:

- О орієнтація на потреби людей;
- О прозорість;
- О власність;]
- О участь приватного капіталу. [21, с. 4]

Перший «інгредієнт» орієнтація на потреби людей означає розбудову спроможності громад та децентралізацію. Перш за все, участь громад має бути зафіксована у документах – порядках та розподілу коштів, участі у робочих групах, консультаціях. Таким чином громади зможуть бути залучені на всіх стадіях відновлення, наприклад, обговорення архітектурних проектів відбудови та пріоритети реалізації. [21, с. 12]

Другий «інгредієнт» прозорість означає, що всі бачать все. Впровадження електронної системи управління відбудови, у якій будуть відображатись: перерахування всіх проектів, вибір об'єктів для фінансування, пріоритетність проектів відповідно до методології Агенства з відновлення, етапи впровадження та готовність об'єктів. [21, с. 10]

Третій «інгредієнт» власність означає, що Агенство відновлення має мати інституційну спроможність. Оскільки саме дане агенство та територіальні органи будуть впроваджувати проекти та допомагати громадам, які

контролюють виконання проектів та складають технічну документацію. [21, с. 11]

Четвертий «інгредієнт» приватний капітал означає, що має бути запроваджене страхування від військових ризиків для інвестування від українців та іноземців. Також має здійснюватись функціонування ринкових механізмів, яке забезпечить розвиток локального бізнесу, створення робочих місць, зростання податкових надходжень, зниження корупції та монополізації. [21, с. 13]

Базові умови відновлення:

- відповідність стандартам ЄС;
- довіра;
- енергоефективність та екологічність. [21, с. 4]

Першою умовою для відновлення є відповідність стандартам Європейського Союзу. Інтеграція до ЄС буде впливати на те яким чином буде здійснюватись реконструкція логістична інфраструктура. Також виконання стандартів забезпечить відбудову без викидів та з чистою енергією, зі збереженими екосистемами та біорізноманіттям та циркулярною економікою. В рамках вступу до Європейського Союзу з'явиться доступ до структурних фондів, кошти яких можна буде використати для відбудови. [21, с. 17]

Другою умовою для відновлення є довіра міжнародних донорів, бізнесу та населення. Довіра донорів забезпечить довгострокову фінансову підтримку і щоб її мати уряду необхідно здійснити ряд реформ. Також для довіри українських та іноземних інвесторів уряд має забезпечити стабільні умови для роботи та захист прав власності. Довіра

населення уряду та бізнесу допоможе повернути українці з інших країн та загалом українці зможуть ефективно працювати. [21, с. 15]

Третьою умовою для відновлення є енергоефективність та екологічність. Впровадження стандартів по модернізації та відбудові інфраструктури та житлового комплексу, які будуть сприяти тому, що відновлені або побудовані об'єкти будуть енергоощадливими, екологічними та інклюзивними. [21, с. 16]

В процесі «приготування» (відновлення) здійснювати моніторинг та контроль якості, які будуть здійснювати Рахунковою палатою України, ДАСУ, бізнесом та громадськими організаціями та активістами. Рахункова Палата України буде здійснювати контроль за витрачанням грошей місцевих та державних бюджетів на різноманітні проекти відбудови. Державна Аудиторська Служба України буде здійснювати контроль закупівель в найкращих постачальників без передоплати. Бізнес буде залученим в публічних закупівлях та звітувати про будь-які порушення. Громадські організації та активісти будуть контролювати виконання проектів, а саме: планування, дотримання стандартів, закупівлями та результатом. [21, с. 18]

Початок «приготування» (відбудови) має здійснюватись негайно, оскільки реконструкція:

- О підтримує стійкість економіки тобто люди та бізнес не втрачатимуть можливості та робочі місця;
- О буде дорожчою у майбутньому;
- О підтримує локальний бізнес. [21, с. 19]

У квітні 2022 року Центр досліджень економічної політики створив подібну програму до Плану Маршалла “Концепція відновлення України”. Відповідно до даної концепції обсяг допомоги оцінюють у 200-500\$ млрд. Джерелами коштів на повоєнне відновлення можуть стати конфісковані активи росії, поточні кошти росії від продажу газу та нафти (наприклад, для компенсації грантів наданих Україні, можуть оподатковуватись експорт російських енергоносіїв Європейським Союзом), приватні джерела (кошти від української діаспори та приватних фондів), міжнародні інститутції як Світовий Банк та Європейський банк реконструкції та розвитку, а також двостороння допомога від урядів конкретних країн у формі кредитів, грантів, кредитних гарантій та натуральних внесків.

Відповідно до “Концепції відновлення України” міжнародна допомога має базуватись на таких принципах:

- допомога Україні має бути у вигляді грантів, а не кредитів;
- Україна рухається до вступу в Європейський Союз;
- Україна є “власником” програми реконструкції;
- реалізація принципу максимального сприяння та допомоги у надходженні іноземного капіталу та технологій;
- під керівництвом Європейського Союзу створюється агенство, що самостійно буде координувати та керувати допомогою та програмами реконструкції;
- відновлення має бути незалежним від викопного палива та мати мінімальний вуглецевий слід.

У “Концепції відновлення України” визначено 3 фази реконструкції:

- до 6-ти місяців після закінчення війни - негайна відповідь на найбільш суттєві потреби;

- 3-24 місяці після закінчення війни - відновлення критичної інфраструктури та послуг, базових економічних та урядових функцій;
- закладання фундаменту для майбутнього зростання та модернізації, яка необмежена у часі. [34]

Отже, десятирічний план української повоєнної відбудови охоплює відновлення та модернізацію багатьох сфер людського життя з акцентом на інтеграцію до Європейського Союзу та стимулюванням приватних інвестицій. І такі джерела фінансування як конфісковані гроші росії, міжнародні гранти, пільгові кредити, інвестиції, різноманітні внески та бюджет України зможуть допомогти у реалізації 15-ти програм та 850-ти проектів у відновленні країни. Натомість Кулінарна книга українського відновлення визначає принципи, механізми та взаємодію між різними суб'єктами. У свою чергу Концепція відновлення України виокремлює дії кожної фази відновлення.

3.2. Застосування релевантних заходів з досвіду інших країн

Є чимало прикладів відновлення економік країн після війни, одні приклади є успішними, інші, на жаль, трагічними. Було розглянуто приклади 5-країн: Ізраїль, Японія, Південна Корея, Боснія і Герцоговина та Німеччина . Кожна з цих країн є унікальною та шлях, який був зроблений для відновлення економіки теж є неповторним. Та об'єднує ці країни те, що

вони постали перед колосальними наслідками від війни та попри це більшість з них змогли не лише відбудувати економіку, а й здійснити економічний прорив.

Звісно першочергово пріоритетними напрямками відбудови України є реконструкція житлового комплексу, виробничої та соціальної інфраструктури та транспортних об'єктів, але варто ще працювати над розвитком технологічних галузей та промисловості. Тому для відновлення української повоєнної економіки треба здійснити такі заходи, які будуть як системними так і комплексними:

- оцінка збитків внаслідок російської війни на території України;
- визначення потреб, а згодом пріоритетів з детальним описом що варто зробити;
- створення комплексних планів відновленн з чітким розмежуванням відповідальності та контролю;
- визначення можливих джерел фінансування, їхнього розподілу та контролю та створення відповідних нормативних та законодавчих змін;
- створення планів та допоміжної документації для відновлення руйнувань чи пошкоджень у тому чи іншому населеному українському пункті.

Досвід відновлення японської економіки після завершення Другої світової війни є унікальним. Оскільки країна отримувала відносно обмежену фінансову підтримку, яка була спрямована лише на підтримку економіки, це не завадило Японії не тільки відновитися, а й досягти економічного зростання та й стати однією з провідних країн світу. Так як українське відновлення вимагає чимало коштів, яких певний

період не буде вдосталь на все та одразу, тому досвід Японії є релевантим у тому, що пріоритезація та використання наявних засобів ефективним чином є ключовими у відбудові України. Певна річ досвід повоєнного відновлення Японії повністю неможливо перейняти для українських реалій. Але є заходи, які можна використати для України:

- покращення державного управління Україною, яке буде сприяти як і більшій міжнародній фінансовій допомозі так і буде допомагати відносно швидко відновлювати та розвивати економіку. Приклад Японії лише доводить те, що прийнятті інституційні реформи допомагають адаптувати державу з військового режиму на стабільний та допоможуть ефективно розподіляти отриманий капітал;

- за прикладом Японії Україна має інвестувати кошти у високотехнологічні процеси та технологічну модернізацію, оскільки частину об'єктів треба буде будувати з нуля. Інвестиції у виготовлення комплектуючих до техніки чи озброєння або у ІТ-сектор можуть у довготривалій перспективі давати прибуток, який спочатку був закладений на їхнє становлення та розвиток з коштів міжнародної фінансової допомоги. А також варто здійснювати зміни у реформі освіти, аби закласти основи для становлення висококваліфікованих українських кадрів;

- можна частково імплементувати досвід Японії щодо відсутності непрямих податків або створення податкових режимів на тих українських територіях, які зазнали значних збитків. Це може посприяти бізнесу повернутися на дані території.

Ізраїль та Україну поєднує те, що обидві країни мають недружелюбних сусідів, які постійно посягають на суверенні держави військовими шляхами. Попри це Ізраїль, який всю історію своєї незалежності перебуває у стадії війни, яка повсякчас стихає або набуває рис ще більшої ескалації зміг стати провідною економікою у світі. Тож досвід Ізраїлю це приклад як можна одночасно захищатися та розвиватися і в тому числі в економічному плані. Як і у випадку з Японією лише деякі заходи, які були впроваджені в Ізраїлі можуть стати у нагоді для повоєнного відновлення української економіки, а у подальшому забезпечить економічне зростання:

- інвестувати міжнароду фінансову допомогу у проекти інфраструктури, виробництва та технологій, які у майбутньому зможуть приносити прибуток і будуть сприяти меншій залежності України від коштів міжнародної спільноти. І кошти мають бути залучені не лише у проекти державного сектору, а у проекти бізнесу чи громадянського суспільства, які зможуть створити дійсно різного роду технології та інновації;
- лобіювати інтереси України у колах міжнародної спільноти задля отримання підтримки і в тому числі фінансової в першу чергу для розвитку українського оборонного сектору та регулярного постачання зброї, яке Україна у подальшому буде використовувати для захисту своєї території і у результаті зможе забезпечити мир у Європі;
- укріплювати прикордонні території, мати достатньо зброї для захисту української держави та створити систему подібну до “залізного купола” Ізраїля для перехоплення ворожих цілей.

Досвід Німеччини засвідчує, що промисловість відіграє ключову роль у відновленні країни, тому необхідно розвивати цю сферу економіки, а також запроваджувати реформи для стабільного майбутнього економічного зростання.

Досвід Боснії і Герцоговини допоможе уникнути помилок у повоєнному відновленні, тому необхідно здійснити такі заходи для успішного повоєнного відновлення України:

- пріоритети і завдання післявоєнної відбудови України мають тісно пов'язуватися із завданнями інтеграції до ЄС. Тому Україні та ЄС варто гармонізувати програму післявоєнної реконструкції із завданнями повноправного членства в ЄС та поширити на Україну європейські програми перед-вступної підготовки;
- створити агенство з управління міжнародною допомогою, що стане своєрідним містком між донорами і національними органами. До функцій агентства має бути віднесено взаємодію з донорами і погодження графіку надходження міжнародної допомоги, участь у формуванні програми пост-воєнної реконструкції, практичні заходи з реалізації певних проектів і видів діяльності. У стратегічному плані основною місією такого агентства має бути узгодження термінових нагальних потреб країни із довгостроковим баченням шляхів розвитку національної економіки та отримання стійких результатів від реалізації програм міжнародної допомоги;
- приділяти увагу координації донорських програм, а також інвестиційній привабливості проектів відбудови. Адже це стане запорукою максимального залучення коштів, зокрема й з бізнесу. Тож головне завдання для влади - розробити

механізми співпраці з інвесторами. Аби вони були максимально вигідними та захищеними для всіх сторін;

- налагодити чітку систему комунікацій, підпорядкування та відповідальності. Уряд України разом з міжнародними партнерами має брати безпосередню участь у розподілі та використанні міжнародної допомоги. Це дозволить підвищити ефективність комунікацій та сприятиме інституційному зміцненню державного сектора;

- при плануванні відбудови населених пунктів України, архітекторам важливо зважати на специфіку життя українського міста й села. Через те, що вона дуже відрізняється, одні й ті ж рішення можуть не спрацювати для конкретної спільноти. Тому важливо розуміти, як і чим живе той чи той населений пункт, а для цього потрібно налагоджувати співпрацю з громадою;

- переосмислити суть і доцільність відбудови конкретних зруйнованих чи пошкоджених споруд: Україна має чимало застарілої радянської спадщини, наприклад мостів, заводів, готельно-оздоровчих комплексів тощо. Їхнє утримання дороге і часом недоцільне.

Досвід Південної Кореї у відновленні повоєнної економіки для України є релевантним і можуть бути імплементовані такі заходи:

- перейняти досвід південнокорейських урядових програм із розвитку інновацій;
- розвивати систему освіти задля формування кваліфікованих українських спеціалістів;
- створити економічну стратегію у взаємодії з бізнесом та представників різних сфер;

- залучити українських експертів, які вчилися у вищих навчальних закладах та отримували досвід закордоном;
- інвестувати у дослідження та розробки;
- експортоорієнтувати з аграрного сектору на технологічний сектор.

Отже, варто раціонально оцінити пріоритети відбудови, оскільки відбудова повинна бути стратегічною, а не ситуативною. Саме тому необхідно скоординуватися і створити єдине бачення майбутнього та інструменти для його втілення, а саме план післявоєнної відбудови і бачення того, якою мати бути Україна.

ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ

1. У 2023-році ВВП на душу населення поволі зростає, а інфляція та безробіття поволі знижуються, але ще залишаються на високому рівні. Однак ризики для фінансової стабільності залишаються тими самими, а саме війна та терористичні атаки на критично важливу інфраструктуру, блокування портів, руйнування транспортних шляхів і житлового комплексу та як наслідок з подальшим пригніченням вітчизняної економіки.
2. План вітчизняної повоєнної відбудови від уряду України охоплює відновлення та модернізацію багатьох сфер людського життя з акцентом на інтеграцію до Європейського Союзу та стимулюванням приватних інвестицій. І такі джерела фінансування як конфісковані гроші росії,

міжнародні гранти, пільгові кредити, інвестиції, різноманітні внески та бюджет України зможуть домогтися у реалізації 15-ти програм та 850-ти проєктів у відновленні країни. А от Кулінарна книга українського відновлення визначає принципи, механізми та взаємодію між різними суб'єктами. Концепція відновлення України визначає дії кожної з 3-х фаз відновлення.

3. Повоєнне відновлення України буде складним, тому вже зараз варто раціонально оцінити пріоритети відбудови, оскільки відбудова повинна бути стратегічною, а не ситуативною. Саме тому необхідно скоординуватися і створити єдине бачення майбутнього та інструменти для його втілення, а саме план післявоєнної відбудови і бачення того, якою мати бути Україна.

ВИСНОВОК

Війна в Україні та наслідки, які принесла російська навала на територію української держави є колосальними, які будуть ще відгукуватись не одне покоління. Тож для України вже зараз варто аналізувати досвід країн у відбудові, адже це допоможе не тільки уникнути помилок, а й імплементувати найкращі заходи до українських реалій та не втратити дорогоцінний час, ресурси, можливості та міжнародну підтримку у відновленні вітчизняної економіки. Тому вже зараз варто закладати основи для відновлення української економіки, щоб відразу після перемоги почати імплементувати різні заходи для відбудови, бо часу не буде та загалом треба дуже багато зробити.

Тому нагальним постає питання який треба створити план для України, який зможе не тільки відновити вітчизняну економіку після війни, а й закладе основи для майбутнього економічного зростання. Таким чином законодавчу та нормативну основи для структурних економічних та інституційних змін треба закладати до завершення війни. Щоб відновлення економіки почалось відразу після одержання Перемоги і було системним, доопрацьованим та конкретним із визначанням тих же джерел для фінансування, напрямків та проектів. Перш за все мета післявоєнної відбудови України полягає в тому, що країна має стати іншою в економічному плані, модернізованою та вирішити застарілі проблеми, які були до війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Inflation, consumer prices (annual %). World Bank Open Data.
URL: <https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?view=chart>.
2. GDP per capita (current US\$). World Bank Open Data.
URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?view=chart>.
3. Moffett L. Reparations, Responsibility & Victimhood in Transitional Societies. 2022. URL: <https://reparations.qub.ac.uk/ukraine/>.
4. Post-Conflict Economic Recovery. Enabling Local Ingenuity. United Nations Publications. 2008. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/tr/Post_Conflict_Economic_Recovery_Report.pdf.
5. Unemployment, total (% of total labor force) (modeled ILO estimate). World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?view=chart>.
6. Амелін А. Корея: відновлення повоєнної економіки. Український інститут майбутнього. 2022. URL: <https://uifuture.org/publications/koreya-vidnovlennya-povoyennoyi-ekonomiky/>.
7. Балашова Л. План відновлення України вже оцінюється в \$750 млрд — прем'єр Шмигаль. NV Бізнес. 2022. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/economics/vidnovlennya-ukrajini-ocinyuyetsya-v-750-mlrd-dolariv-novini-ukrajini-50254206.html>.

8. Балашова Л. Україна презентувала план відновлення країни. Він займе 10 років і коштуватиме \$750 млрд. NV Бізнес. 2022. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/economics/ukrajina-predstavila-plan-vidnovlennya-krajini-na-10-rokiv-novini-ukrajini-50254219.html>.
9. Богдан Т. Відбудова економіки: напрямки, важелі, інститути. Економічна правда. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/25/686208/>.
10. Все про фінансову допомогу. BDO Україна. 2022. URL: <https://www.bdo.ua/uk-ua/insights-2/information-materials/2022/all-about-financial-assistance>.
11. Данилишин Б. Про досвід Ізраїлю під час Війни на виснаження (1967-1970). LB.ua. 2023. URL: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/547260_pro_dosvid_izrailyu_pid_chas_viyini.html.
12. Данилишин Б. Як відновлювати економіку після війни. Програмна відбудова Боснії та Герцеговини: уроки для України. LB.ua. 2022. URL: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/510994_yak_vidnovlyuvati_e_konomiku_pislya.html.
13. Дмитренко О. Як відновити країну після руйнації: досвід Південної Кореї. Полтавська хвиля. URL: <https://poltavawave.com.ua/p/iak-vidnoviti-krayinu-pislia-ruinatsiyi-dosvid-pivdennoyi-koreyi-656933>.
14. Железняк Я. 5 історій економічного успіху після війни: світовий досвід для України. LB.ua. 2022. URL: https://lb.ua/economics/2022/04/13/513199_5_istoriy_ekonomichnogo_uspihu_pislya.html.
15. Загальна сума прямих збитків, завдана інфраструктурі України через війну на квітень 2023 року. Київська школа

економіки. 2023. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/147-5-mlrd-zagalna-suma-pryamih-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-cherez-viynu-na-kviten-2023-roku/>.

16. Заморожені активи: визначення. URL: <https://tvir.biographiya.com/zamorozheni-aktivi-viznachennya/>.

17. Зовнішні і внутрішні інвестиції. Про інвестиції. URL: <http://xn----dtbjmwegiok9b3mho.xn--j1amh/%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%88%D0%BD%D1%96-%D1%96%D0%B2%D0%BD%D1%83%D1%82%D1%80%D1%96%D1%88%D0%BD%D1%96-%D1%96%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%86%D1%96%D1%97/>.

18. Корж А. Росія заплатить за все: що таке репарації та чому важливо змусити рф їх виплатити. Слово і Діло. 2022. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/10/27/statija/polityka/rosiya-zaplatyt-vse-take-reparacziyi-ta-chomu-vazhlyvo-zmusyty-rf-yix-vyplatyty>.

19. Косаревич С. Післявоєнна відбудова Боснії і Герцеговини. Центр Дністрянського. 2022. URL: <https://dc.org.ua/news/reconstruction-bosnia>.

20. Кравченко В. Рік незламності: 25 цифр, що характеризують економічні втрати України за період війни. Mind. 2023. URL: <https://mind.ua/publications/20253782-rik-nezlamnosti-25-cifr-shcho-harakterizuyut-ekonomichni-vtrati-ukrayini-za-period-vijni#:~:text=>.

21. Кулінарна книга українського відновлення. 2023. URL: [RRR4U_Ukraine_Recovery_Cookbook_2023_Ukrainian\(1\)\(2\).pdf](https://rrr4u.org.ukraine-recovery-cookbook-2023-ukrainian(1)(2).pdf).

22. Міжнародна фінансова допомога. Locallux. URL: <https://uk.uzvisit.com/4696-international-financial-aid>.
23. Новіков В. Відновлення Японії після Другої світової війни. Чи допоможе цей досвід Україні? Бізнес Цензор. 2023. URL: https://biz.censor.net/columns/3405454/vidnovlennya_yaponiyi_pislya_drugoyi_svitovoyi_viyiny_chy_dopomoje_tseyi_dosvid_ukrayini.
24. Новіков В. Післявоєнна економічна політика Південної Кореї як модель для України. Бізнес Цензор. 2023. URL: https://biz.censor.net/columns/3407377/pislyavoyenna_ekonomichna_polityka_pivdennoyi_koreyi_yak_model_dlya_ukrayiny.
25. Новіков В. План Маршалла. Як відбувалася післявоєнна відбудова Німеччини. Бізнес Цензор. 2023. URL: https://biz.censor.net/columns/3404272/plan_marshalla_yak_vidbuvalasya_pislyavoyenna_vidbudova_nimechchyny.
26. Обух В. Чим прислужиться Україні світовий досвід повоєнної відбудови. Укріформ. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3690887-cim-prisluzitsa-ukraini-svitovij-dosvid-povoennoi-vidbudovi.html>.
27. Онищенко В. Безповоротна фінансова допомога: надання, оформлення, оподаткування. Головбух. 2023. URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/8243-bezpovorotna-fnansova-dopomoga-2020#:~:text=%D0%91%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%BD%D0%B0%20%D1%84%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%B0%3A%20%D0%B>

[D%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%2C%20%D0%BE%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%2C%20%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BA%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F&text=%D0%92%D0%B7%D1%8F%D0%BB%D0%B8%20%D0%B3%D1%80%D0%BE%D1%88%D1%96%20%D0%B2%20%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%B3%2C%20%D1%8F%D0%BA%D0%B8%D0%B9,%D1%8F%D0%BA%D0%B0%20%D1%81%D0%BF%D1%80%D1%8F%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B0%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%BA%D1%83%20%D0%BE%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%87%D0%B0.](#)

28. Пилипенко Я. Відбудувати все: як країни відновлювалися після війни. Transparency International Ukraine. 2022. URL: <https://ti-ukraine.org/blogs/vidbuduvaty-vse-yak-krayiny-vidnovlyuvalysya-pislya-vijny/>.

29. План відновлення України. Що презентували в Лугано. Суспільне. Новини. 2022. URL: <https://suspilne.media/257340-plan-vidnovlenna-ukraini-so-prezentuvali-v-lugano/>.

30. «План Маршалла» для України від ЄС: відбудову пропонують почати вже зараз. RFI. 2022. URL: <https://www.rfi.fr/uk/%D1%94%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B0/20221024-%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%BD-%D0%BC%D0%B0%D1%80%D1%88%D0%B0%D0%BB%D0%BB%D0%B0-%D0%B4%D0%BB%D1%8F-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%>

[B8-%D0%B2%D1%96%D0%B4-%D1%94%D1%81-%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%B1%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D1%83-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D1%83%D1%8E%D1%82%D1%8C-%D0%BF%D0%BE%D1%87%D0%B0%D1%82%D0%B8-%D0%B2%D0%B6%D0%B5-%D0%B7%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%B7.](#)

31. Подгорська К. Післявоєнна економічна розбудова Ізраїлю. Центр Дністрянського. 2022. URL: <https://dc.org.ua/news/pislavoenna-ekonomicna-rozbudova-izrailu>.

32. Примаченко А. Пільгове кредитування. My wallet. URL: <https://mywallet.ua/ua/blog/lgoty-i-subsidii/lgotnoe-kreditovanie/#:~:text=%D0%9F%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9%20%D0%BA%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%82%20%2D%20%D1%86%D0%B5%20%D0%BE%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D0%BE%D0%B7%D0%B8%D0%BA%D0%B8,%D1%94%20%D0%BB%D0%B8%D1%88%D0%B5%20%D0%BF%D0%B5%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BC%20%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F%D0%BC%20%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%8F%D0%BD>.

33. Раєвський Д. Російські опозиціонери заговорили про компенсації для жертв війни, але забули про репарації. Ми нагадаємо, чому вони важливі та як їх можна отримати від агресора — історичний екскурс. Бабель. 2023. URL: <https://babel.ua/texts/93457-rosiyski-opozicioneri-zagovorili-pro-kompensaciji-dlya-zhertv-viyeni-ale-zabuli-pro-reparaciji-mi>

[nagadayemo-chomu-voni-vazhlivi-i-yak-jih-mozhna-otrimati-vid-agresora-istorichniy-ekskurs.](#)

34. Рибаків Д. Відновити все: що варто знати про «План Маршалла» для України. Mind. 2022. URL: [https://mind.ua/publications/20244464-vidnoviti-vse-shcho-varto-znati-pro-plan-marshalla-dlya-ukrayini.](https://mind.ua/publications/20244464-vidnoviti-vse-shcho-varto-znati-pro-plan-marshalla-dlya-ukrayini)

35. Самойленко С. Боснія після війни. Небезпечний сценарій для України. Еспресо. 2015. URL: [https://espresso.tv/article/2015/02/05/bosniya_pislya_viyny_nebezpechnyy_scenariy_dlya_ukrayiny_foto_video.](https://espresso.tv/article/2015/02/05/bosniya_pislya_viyny_nebezpechnyy_scenariy_dlya_ukrayiny_foto_video)

36. Самойлюк М. Трекер економіки України під час війни. Центр економічної стратегії. 2023. URL: [https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/.](https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/)

37. Семенова І. Відновлення з попелу. Чим план Маршалла допоміг повоєнній Західній Європі і чому Україна сподівається на його «реінкарнацію». 2022. URL: [https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/shcho-take-plan-marshalla-i-yak-vin-mozhe-dopomogti-ukrajini-50241295.html.](https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/shcho-take-plan-marshalla-i-yak-vin-mozhe-dopomogti-ukrajini-50241295.html)

38. Скаврон Б. Експерт прогнозує «ізраїльський варіант» співіснування з РФ після війни: що це означає. ТСН. 2022. URL: [https://tsn.ua/ato/ekspert-prognozuye-izrayilskiy-variant-spivisnuvannya-z-rf-pislya-viyni-scho-ce-oznachaye-2200150.html.](https://tsn.ua/ato/ekspert-prognozuye-izrayilskiy-variant-spivisnuvannya-z-rf-pislya-viyni-scho-ce-oznachaye-2200150.html)

39. Солонина Є. Українська економіка і пандемія: досягти дна і відштовхнутися. Радіо Свобода. 2021. URL: [https://www.radiosvoboda.org/a/ukrainska-ekonomika-vlitku-2021-roku-dosiahnuty-dna-i-vidshtovkhnutysia/31327546.html.](https://www.radiosvoboda.org/a/ukrainska-ekonomika-vlitku-2021-roku-dosiahnuty-dna-i-vidshtovkhnutysia/31327546.html)

40. Судачек Д. Післявоєнна відбудова Південної Кореї. Центр Дністрянського. 2022. URL: [https://dc.org.ua/news/pislavoenna-vidbudova-pivdennoi-korei.](https://dc.org.ua/news/pislavoenna-vidbudova-pivdennoi-korei)

41. Судачек Д. Післявоєнна відбудова ФРН. Центр Дністрянського. 2022. URL: <https://dc.org.ua/news/reconstruction-germany>.

42. Томс С. "План Маршалла" для України - яким він може бути? Deutsche Welle. 2022. URL: <https://www.dw.com/uk/plan-marshalla-dlia-ukrainy-ia-kym-vin-maie-buty/a-62274383>.

43. Фінансова допомога і зовнішні позики. Зовнішній борг. Букліб. URL: <https://buklib.net/books/32143/#:~:text=%D0%A4%D0%86%D0%9D%D0%90%D0%9D%D0%A1%D0%9E%D0%92%D0%90%20%D0%94%D0%9E%D0%9F%D0%9E%D0%9C%D0%9E%D0%93%D0%90%20%E2%80%94%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%B0%20%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2,%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%82%D1%8C%20%D0%BD%D0%B5%20%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%88%D0%B5%2025%20%25>.

44. Чернишов П. Чому План Маршалла спрацював у післявоєнній Європі. Уроки для України. Forbes. 2022. URL: <https://forbes.ua/inside/pochemu-plan-marshalla-srabotal-v-postvoennoy-evrope-uroki-dlya-ukrainy-11042022-5382>.

45. Як відновити Україну після війни — досвід Японії. Полтавська хвиля. URL: <https://poltavawave.com.ua/p/iak-vidnoviti-ukrayinu-pislia-viini----dosvid-iaponiyi-695849>.

